

מעילה

פרק שני

דף ח.

מתני' חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה.

פ"י רש"י אפילו שנהנה ממנה מחיים כגון שמכרה דהוציאה לחולין, ונראה דהוקשה לרש"י מה שייד למעול בעוף מחיים בשלמא בבהמה משכח"ל ברכב עליה כמבואר לקמן דף יט: אבל מה יכול להשתמש בעוף מחיים, ולכן כתב דמיירי שמכרה, אולם בפ"י קדמון [בסוף המסכת] כתב דמיירי כגון שנטל מנוצתה, ובתקנת עזרא כתב דהפ"י קדמון ס"ל כהרשב"א בקידושין [וכן הראב"ד בהשגות] שבקדושת הגוף ליכא מעילה דשינוי רשות אלא רק מעילה של הנאה, ולכך פ"י דמיירי שנהנה מנוצתה.

בקר"א הקשה במש"כ רש"י שמכרה ויצאה לחולין, דבגמ' להלן דף יט: מבואר שבקרבן שיש בו קדושת הגוף אינו יוצא לחולין במעילה, א"כ מדוע חטאת העוף שיש בה קדושת הגוף יוצאה לחולין.

בתקנת עזרא כתב ליישב דקדושת הגוף אינו יוצא לחולין היינו דוקא ע"י סתם מעילה אבל היכא דמכוין להוציא לחולין גם בקדושת הגוף מתחלל, עוד כתב ד"ל שכל הדין שאין מועל אחר מועל היינו דוקא בבהמה דילפינן מאיל האשם ולא בעופות ונסכים אפילו שיש להם קדושת הגוף, ויע"י ברמב"ם שכתב "יראה לי שדין מנחות והעופות והנסכים וכלי שרת כדין הבהמה" מבואר שהרמב"ם בא לחדש ד"ז שמנחות ועופות לא יצאו לחולין, ויתכן דרש"י ס"ל הכי אליבא דאמת דדוקא בבהמה אינו יוצא לחולין ולא בעוף.

אולם יש לפרש דכוונת רש"י שעשה מעשה של הוצאה לחולין ומשו"ה יש מעילה, אבל אה"נ למעשה הוי קדוה"ג שאינו יוצא לחולין.

רש"י ד"ה הוכשרה להפסל, כלומר משנמלקה ניתוסף בה קדושה וכו'.

בשפ"א הקשה מדוע הוצרך לפרש משום דנתוסף בה קדושה תיפו"ל שבע"ח לא מקבל טומאה, ותיירץ דיש נפק"מ שאם שחט בחוץ אינה מקבלת טומאה מטבו"י כיון שעדיין אין עליה שם קדשים ליפסל בטבו"י, אך נתקשה בדבר מדוע שלא חל בו דין קדשים אפילו קודם המליקה לענין טומאה כמו שחייב עליה משום שחוטי חוץ.

ובחי' הגר"ח עהש"ס ובכתבי הגר"י זבחים ריש פ"ב כתב ליישב דהדין שאין בע"ח מטמאים משום דלא חשיב אוכל, ולכך הכא היתה צריכה לקבל טומאה מחיים מטעם שחיבת הקודש מכשירתו לאשווי שם אוכל, ואשמעין מתני' דקודם המליקה לא הוכשרה לקבל טומאה ומשו"ה ליכא גם דין חיבת הקודש.

תוס' ד"ה ובלינה.

התוס' מקשים מה נפק"מ שנפסל הבשר בלינה תיפו"ל שהדם נפסל קודם שהיזה דמה, בעול"ש כתב דאיכא נפק"מ דאי משום פסול שקיעת החמה הוי פסול בדם ואין זה פסול בבשר והבשר טעון עיבור צורה וקמ"ל מתני' דמשנמלקה איכא פסול לינה דהוי פסול בבשר שנשרף מיד בלא עיבור צורה.

לפי התירוץ הראשון בתוס' מיירי כאן בלינת דם בשקיעת החמה, ומבואר בדבריהם דפסול דם בשקיעת החמה הוי פסול לינה, והאריכו בזה באחרונים בזבחים דף נו. ואכמ"ל.

בא"ד, ומשעת מליקה מונין.

בקר"א הקשה מה נפק"מ שהלינה מתחילה משעת מליקה כיון שההזאה היא באותו היום א"כ סוף הזמן אחד הוא בין אם הוא מתחיל בשעת המליקה או בשעת ההזאה.

בשפ"א תירץ דנפק"מ שאם הלין את הדם בראש המזבח לדעת התוס' בזבחים דף נו. שהדם לא נפסל והיזה למחרת, ומ"מ לענין הבשר לא מהני ראשו של מזבח כיון דלא חזי לגבוה ונפסל בלינה כיון שמונין יום ולילה משעת המליקה.

דף ח:

גמ' מיצוי חטה"ע מעכב ותני רב מיצה דמה.

הרמב"ם (פ"ז ממעה"ק ה"ז) פסק דמיצוי חטה"ע מעכב, ולגבי מעילה פ"ב ה"ו כתב דחטאת העוף מהוזה דמה יצא מידי מעילה, וצ"ע דבסוגיין מבואר דאם מיצוי מעכב אינו יוצא מידי מעילה עד לאחר המיצוי, ובלח"מ כתב דהרמב"ם סבר דאע"ג דמיצוי חטה"ע מעכב ופיגול נותר וטמא יהיה רק אחר המיצוי אבל כדי להוציא מידי מעילה סגי בהזאה, והא דתני רב מיצה דמה היינו לגבי פיגול נותר וטמא דבעינן מיצוי.

ובחי' הגר"ח על הש"ס ביאר ע"פ מה שישד דהדין מעילה אינו תלוי בזריקה מתרת אלא משום שנגמרה עבודת הקרבן ונעשית מצותו לא חשיב קדשי ה', ולכן מה שהמיצוי מעכב הוא רק נפק"מ לענין פיגול נותר וטמא דתלוי בזריקה המתרת ולא הותר עד המיצוי אבל לענין דין מעילה שתלוי בעבודת הזריקה ולאחר שהוזה נעשית עבודת הזריקה והמיצוי הוא רק תנאי שמעכב בהיתר זריקה.

עוד כתב דאף אי נימא דלענין מעילה נמי תני מיצה דמה מ"מ עיקר המפקיע את המעילה הוא בהזאה רק שהכשר העבודה של ההזאה תלוי במיצוי שאם מיצה אח"כ ההזאה כשירה למפרע אך אם לא מיצה אח"כ ההזאה נפסלת למפרע ולא הותר הקרבן מידי מעילה ומשו"ה הדין מעילה תלוי במיצוי ולכך תני מיצה דמה אבל הרמב"ם מירי לפרש מהו המפקיע מידי מעילה וכיון שההזאה הוא עיקר המפקיע מידי מעילה שפיר כתב הוזה דמה.

דף ט.

מתני' פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, בתוס' לעיל ח. בד"ה הוכשרו הקשו מאי נפק"מ במאי דפר ושעיר של יוהכ"פ הוכשרו ליפסל בטבו"י דהרי אין בהם אכילה ובאים אפי' בטומאה, וצ"ע מדוע לא תי' דנפק"מ דאי משום דטומאה דחווה בציבור בעינן לריצוי ציץ, ויעי' בשטמ"ק שקושיתם למ"ד טומאה הותרה בציבור דלא בעינן ריצוי ציץ.

תוס' ד"ה הוכשרו, (דף ח.) כתבו התוס' בתירוצם דנפק"מ אם שורפו בבית הדשן של פסולים.

בעול"ש הקשה דלמ"ד טומאה הותרה בציבור אין לשורפו במקום הפסולים כיון דהוי הקרבה לכתחילה, וכ"כ רעק"א בגליון הש"ס בזבחים דף קד: דלמ"ד טומאה הותרה בציבור אינו נשרף במקום הפסולים, וכתב העול"ש דע"כ כונתם לתרץ למ"ד טומאה דחווה בציבור.

אולם דבריו דלא כדברי השטמ"ק דקושית התוס' למ"ד טומאה הותרה בציבור, אלא דהא גופא צ"ב מדוע למ"ד טומאה דחווה בציבור יש להם דין פסולים הרי הטומאה נדחתה, וצ"ל דהדין טומאה דחווה הוא רק לגבי דין ההקרבה אבל לא לגבי שריפה.

אין מועלין בעורות אבל מועלין בבשר.

התוס' לעיל דף ח. כתבו דמועלין בבשר הואיל וזכה המזבח בבשר הוא קדשי ה', בספר יהגה הארי' כתב להוכיח מהתוס' דהזריקה מפקיעה את המעילה מכל הקרבן אלא שעל הבשר מתחדש דין מעילה חדש מצד מצות ההקטרה, וכ"כ בתקני"ע, אולם בקרן אורה מפרש דדברי התוס' קאי על אין מועלין בעורות משום שהכהנים זכו בהם אבל הבשר כיון שזכה בו מזבח נשאר בקדושתו.

גמ' הנהנה מאפר תפוח שעל גבי מזבח, רב אמר אין מועלין בו, ור"י אמר מועלין בו.

והנה טעמו של ר"י מבואר בגמ' דכיון שצריך לבגדי כהונה בקדושתיה קאי ומועלין בו כיון שעדיין לא נעשית מצותו עד לאחר הוצאת הדשן, אך לא נתפרש מדוע רב פליג דאין מועלין באפר תפוח.

בפי' קדמון [שנדפס בסוף הגמ'] מפרש דר"י סבר דאע"ג דהיו פחותים מאותן ששימש בהם מ"מ כיון דלאפר תפוח דלאחר תרומת הדשן צריך בגדי כהונה אכתי לא נעשית מצותו ובקדושתיה קאי ומועלין בו, ורב סבר כיון שצריך בגדים פחותים מן הראשונים לאו בקדושתיה קאי.

ובפשטות יסוד מחלוקתם האם הוצאת הדשן חשיב עבודה או לא, דר"י סבר דמהא דבעינן בגדי כהונה חזינן דהוי עבודה וממילא לא נעשית מצותו עד לאחר הוצאת הדשן, ורב סבר מהא דסגי בבגדים פחותים דלא חשיב עבודה וממילא כבר נעשית מצותו לגמרי ואין מועלין בו.

אולם בד' הרמב"ם נראה דלא שייך לפרש דטעמו של רב מדסגי בבגדים פחותים שהרמב"ם כתב דאף בתרומת הדשן היו בגדים פחותים ולכו"ע לפני תרומת הדשן יש מעילה.

בשטמ"ק כתב שטעמו של רב משום דלהוצאת הדשן ליכא זמן קבוע, ובחזו"א [זבחים ס"י כ' א'] ביאר דחזינן מהא שאין להוצאת הדשן זמן קבוע דלא הוי עבודה בקרבן אלא במזבח שהוצאת הדשן היא כדי לפנות את המזבח שיהיה מקום להקטרה אחרת, ולדבריו בהא גופא פליגי רב ור"י מהי מצות הוצאת הדשן האם הוי עבודה בדשן וחשיב שעדיין לא נגמרה מצותו או דהוצאת הדשן לא הוי דין בדשן אלא רק דין במזבח.

ויעי' בתוס' בע"ב שהביא בשם השר מקוצי דאם פקע מעל המזבח לא יחזיר בשביל לקיים מצות תרומת הדשן אבל לר"י צריך להחזיר בשביל הוצאת הדשן, וצ"ב. אולם לדברי החזו"א יבואר דלרב הוצאת הדשן הוי מצוה במזבח ולא שייך דין להחזיר בשביל הוצאת הדשן משא"כ לר"י הוי דין בדשן ולכך צריך להחזיר כדי לקיים את מצות הוצאה בדשן.

עוד יש לפרש דטעמיה דרב שהוצאת הדשן אף אי הוי מצוה בדשן, מ"מ אין זה מעצם עבודת הקרבן וכיון שכבר נעשית מצותו של הקרבן אפילו שיש עוד מצוה של הדשן אין בו מעילה.

רש"י ד"ה גחלת, ולא מיירי בגחלת דאימורים אלא בגחלת דעצים.

מבואר דבגחלת דעצים לא יחזיר משום דבדשן של עצים ליכא דין תרומת הדשן, ולפי"ז מבואר כאן דלגבי הוצאת הדשן גם בדשן של גחלת של עצים יש דין הוצאת הדשן, וצ"ל דהדין תרומת הדשן הוי דוקא בדשן של קרבן ולא בדשן של עצים, אבל מצות הוצאת הדשן הוי דין בדשן ולא הוי ממצות הקרבן ולכן ליכא חילוק אי הוי דשן של אימורים או של דשן של עצים.

תוד"ה וכולן, ואומר השר מקוצי וכו'.

מבואר בדבריו שמועלין בכל הדשן משום מצות תרומת הדשן, ולכא' צ"ב דבפשטות נראה מדבריו שתרומת הדשן הוי דין בכל הדשן ולא רק במה שהרים וא"כ קשה מדוע שבגחלת שפקעה לא יחזיר שיצטרך להחזיר כדי שיתקיים דין הרמה בכל הדשן.

וצ"ל שדין תרומת הדשן הוי קיום דין בקרבן שיהא בקרבן דין הרמה מהדשן ומשו"ה לא צריך להחזיר למזבח דשן שע"ג הארץ כיון שמתקיים דין הרמה משאר הדשן, ומ"מ יש דין מעילה בכל הדשן שע"ג מזבח כיון שהמצות הרמה הוי בכל הדשן שעל גבי המזבח רק דליכא דין להחזיר בשביל כך כיון דהוי דין בקרבן שיהא בו דין הרמה ולא הוי דין מסוים בדשן שנצטרך בשביל כך להחזיר למזבח.

גמ' רב אמר מה שנהנה יפלו לנדבה, לוי אמר יביא דבר שכולו למזבח מאי ניהו קטורת.

צ"ב מדוע שלא יביא מדמיו חטאת אחרת כמו כל מועל שמשלם להקדש את מה שמעל ואמאי כאן צריך להביא נדבה או קטורת, ועוד צ"ב מדוע ללוי בעינין שיביא דבר שכולו למזבח לגמרי.

ונראה מכאן שבנהנה מקרבן חטאת לא הוי מעילה של חטאת אלא הוי מעילה של קרבן ולכן צריך לשלם קרבן ולא דוקא אותו הקרבן שמעל בו אלא יש עליו חיוב מעילה להביא קרבן ומשו"ה חיובו להביא מה שיש עליו שם קרבן וצריך להביא קרבן עולה או קטורת שבעולו למזבח וחשיב כולו קרבן, משא"כ אם יביא חטאת לא חשיב שהביא כולו קרבן, ורב ולוי פליגי אי סגי בעולה אפילו שהעור לכהנים או דבעינן דוקא קטורת שכולה כליל לגמרי.

גמ' הנהנה מדמי חטאת עד שלא קרבה חטאתו יוסיף ויביא חטאתו וכו'.

צ"ב מה החילוק בין נהנה מדמי חטאת דבעי להביא דוקא חטאת משא"כ בנהנה בחטאת עצמה מה שנהנה יפלו לנדבה ולא צריך להביא דוקא חטאת.

אולם לפי המבואר שבנהנה מהחטאת עצמה לא הוי מעילה בחטאת אלא חשיב מעילה בקרבן ומשו"ה צריך לשלם קרבן ולכן דמיו יפלו לנדבה או לקטורת משום דהוי מעילה באיזה קרבן ויש לו חיוב מעילה של קרבן ולכן יפלו לנדבה או לקטורת דהוי כולו למזבח משא"כ בנהנה דמי חטאת דלא הוי מעילה בקרבן אלא בדמי חטאת וכיון שהמעילה היא בשם חטאת ולא בקרבן חיוב התשלום הוא חטאת ולא קרבן בעלמא של נדבה או קטורת.

דף י.

גמ' אמר רבא הכל מודים שאם נהנה מבשר קד"ק וכו'.

רש"י כתב דמייירי אפילו קודם זריקה, וכ"מ ברמב"ם מעילה פ"ג הי"א שכתב נהנה קודם זריקה מבשר קדשי קדשים שנטמא וכו', ומפרש בגמ' דליכא מעילה משום דאינו מפסיד לא לכהנים ולא לגבוה, והתוס' הקשו דבמשנה דלעיל דף ו: מבואר שבשר שיצא מועלין בו לפני זריקה, ובאמת יש להקשות מאי שנא מכל הפסולים שיש מעילה בבשר קודם זריקה כגון שחיטת דרום ולילה או לן הדם, אכן כבר רש"י מקשה מדוע מועלין בפיגול ולא פרכינן מאי קא מפסיד, ותירץ דהואיל ומרצה לפיגולו חשיב נמי למעילה אע"ג דלא מפסיד, ולכא' כל תירוצו מהני רק לפיגול ואכתי תיקשי מאי שנא מכל הפסולים כגון שחיטת לילה ודרום ולן שיש מעילה בבשר קודם הזריקה.

ובמהר"י קורקוס שם כתב לבאר וז"ל "ושאני נטמא מיצא שכיון שנולד פסול בגופו של בשר הרי הוא כקדשים שמתו וכעפרא חשיבי ולא קרינן בהו תו קדשי ה', וזהו שבתחילת הפרק כתב כיצד קק"ד ששחטן וכו' ולא הזכיר שם נטמא אלא כל הפסולין שהזכיר הם פסולים מבחוץ ולכך לא יצאו מידי מעילה ולא דמו למתו". ע"כ.

ונראה מדבריו שבשאר הפסולים יש בהם מעילה דהוי קדשי ה' ולא חשיבי כקדשים שמתו כיון דהוי פסול מבחוץ ולא הוי פסול בגופו יש בו קדושת קרבן ויש בו מעילה, ואף דעכשיו שנפסל אינו ראוי להקרבה לא חשיב קדשים שמתו כיון שיש בהם קדושת קרבן, אמרינן שקדושה שבהם להיכן הלכה ולא נפקע הקדושה שהיתה להם אפילו שיש בהם פסול להקרבה, משא"כ בבשר שנטמא כיון דהוי פסול בגופו שהחפצא של הבשר אינו ראוי לגבוה ולא לכהנים אין לו שם קרבן ופקע ממנו הקדושה ולא חשיב קדשי ה'.

ולפי"ז מבואר דכל מה שהוקשה לרש"י מאי שנא מפיגול ולא משאר פסולים, כיון דבפיגול הוי ג"כ פסול בחפצא שהבשר מתפגל וא"כ כל פיגול ליהוי נמי כנטמא הבשר דחשיב קדשים שמתו משום דפקע ממנו שם קרבן, ותירץ דשאני פיגול דיש לו שם קרבן שמרצה לפיגולו וממילא הו"ל כשאר הפסולים דיש לו שם קרבן ולא חשיב כקדשים שמתו.

גמ' מהו דתימא בשר קדשי קדשים שנטמא אית ליה מצות שריפה לכהנים.

לפי ההו"א שיש מעילה בבשר קדשי קדשים משום דאיכא מצות שריפה מבואר דהדין שריפה הוי קיום דין בקרבן ואכתי לא נעשית מצותו, והא גופא קמ"ל דאין מועלין בו שנעשית מצותו שהדין שריפה לא הוי מדיני הקרבן אלא הוי דין בחפצא שבשר שנטמא דינו בשריפה.

גמ' אימורי קק"ל איכא מצוה להפוכי בצינורא קמ"ל דלא.

בתוס' פ"י דלא דמי להוצאת הדשן דלא סגי בלאו הכי אבל להפוכי בצינורא סגי בלאו הכי דאם רוצה היה מניח ומתאכלין מאליהם בלא היפוך צינורא כלל.

וביאור דבריהם דלאחר שמשלה בו האור כבר נעשית מצותו שנגמרה ההקטרה של הקרבן ולכן ליכא דין להפוכי בצינורא כיון דהוי רק דין בחפצא שיהיה מוקטר ולא הוי מעיקר דין ההקטרה של הקרבן ולכן אין מועלין בו כיון שנעשית מצותו בהקטרה של הקרבן, ואילו היה דין שצריך להפך בצינורא הו"א שעדיין לא נגמר דין ההקטרה של הקרבן עד שלא נתאכל לגמרי ולכן היה צריך לדאוג ולהפך בצינורא כדי לגמור את ההקטרה, ומכיון דליכא דין להפוכי בצינורא, ש"מ דנעשית מצותו שכבר נגמרה ההקטרה של הקרבן והוי רק דין בחפצא שיהא מוקטר, ומשו"ה ליכא דין מעילה.

תוס' ד"ה הכל מודים וכו', וא"ת ומאי שנא, ואומר מורי רבינו פרץ וכו'.

בקר"א תמה בדבריהם דאטו באימורי קק"ל ליכא מצות הרמה והוצאת הדשן, אמנם בלשון התוס' משמע דבודאי שבקק"ל ג"כ יש מצות הרמה והוצאה אלא דיש חילוק לגבי נעשית מצותו, וצ"ב.

ובמשנת ר"א ס"י ח' חקר מאיזה דין מועלין קודם תרומת והוצאת הדשן האם הוא מחמת שהיה בו דין הקטרה וכל שלא נגמר מצותה של תרומת והוצאת הדשן עדיין נשאר בו הקדושה הראשונה ולכן יש בו דין מעילה, או דילמא דלאחר שמשלה בו האור כבר נגמרה ההקטרה רק שהדין תרומת והוצאת הדשן מחדש בו דין מעילה, ולפי"ז י"ל דהתוס' באיבעית אימא קרא סברי שבעולה דכתיב להדיא דין תרומת הדשן הוי בכלל המצוה הראשונה של ההקטרה וילפינן מינה ג"כ לקד"ק והוי מדין הקרבן ולכן יש בו מעילה, משא"כ בקק"ל לא הוי בכלל עיקר הקרבן אלא הוי רק מצוה בעלמא ולא שייך לדין מעילה.

ובעיקר סברת התוס' דגבי קדשי קדשים שיש בהם מתחילה לא נפק מהם מעילה עד שיגמור הכל שיצאו לבית הדשן אבל בקק"ל שאין בהם מעילה עד לאחר זריקה מיד שיעלו האימורין דין הוא שלא נמעול בהו וכו'. ביאר במשנת ר"א ס"י ח' אות ח' דחלוק הדין מעילה בקדשי קדשים דהוי קדשי ה' מצ"ע ולכן מועלים בהם גם קודם זריקה ומשו"ה כל שיש בהם עבודה של תרומת והוצאת הדשן מועלין בהם, משא"כ בקק"ל דכל הדין מעילה משום דין ההקטרה ולכן קודם זריקה שעדיין לא הובררו לגבוה אין בהם מעילה דלא הוי קדשי ה' רק מפני שיש בהם דין הקטרה ליכא בהו דין מעילה מחמת שיש בהם דין תרומת והוצאת הדשן כיון שאין בהם קדושה מצ"ע של קדשי ה' אלא רק מחמת דין ההקטרה ולכן אין בהם מעילה משום הדין של תרומת והוצאת הדשן.

פרק שלישי - ולד חטאת

דף י:

במתני' ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתה בעליה ימותו.

רש"י כתב ולד חטאת להכי מתה שהרי אינה ראויה לכפרה שלא הפרישה מתחילה לכך, ותמורת חטאת נמי להכי מתה שהרי באה בעבירה, וחטאת שמתה נמי להכי מתה דאין כפרה למתים דמיתתן כיפרה עליהם. וצ"ב דהרי קיי"ל דהלכתא גמירי לה דחמש חטאות מתות ואמאי הוצרך רש"י ליתן טעם למה הם מתות, ולכא' נראה דההללמ"ס דחטאות המתות הוי דוקא בחטאות שאי אפשר להתכפר בהם דהדין שימותו הוי מחמת שהם אינם ראויים לכפרה והיה דינם לרעייה ואתי ההילכתא למימר דימותו, משום דאילו היה בהם כפרה לא היה נאמר בהם ההילכתא דאזלי למיתה.

אולם יש להקשות ע"ז דבגמ' ביומא דף נ. מקשינן לגבי פר כה"ג שמת דליהוי חטאת שמתה בעליה, והרי התם הכה"ג השני מתכפר בחטאת של הכה"ג שמת, ואפ"ה מקשינן דליהוי חטאת שמתה בעליה, מבואר דההלכתא דימותו גם כשהקרן מכפר לשני.

וצ"ל שאין כוונת רש"י לומר שאם יש הקרבה לחטאת לא שייך בו דינא דחטאות המתות, אלא שאם היו יכולים להקריבם והיו מכפרים כבתחילה לא היה שייך בהם דין מיתה דלא הוי מותר חטאת דעדיין היא עומדת לאותה הקרבה, כלומר שאם בולד חטאת או תמורת חטאת היה כפרה לבעלים כיון שלא היה דינם שונה משאר דין חטאת לא היה בהם דין מיתה, וה"נ במתו בעליה אם היה מכפר לבעלים לא נשתנה דינו של הקרן ליהוי בו דין מיתה, ולכן גם אם מת הכה"ג אפילו שהקרן מכפר לשני יש בו דין חטאות המתות, מחמת שנתבטלה הכפרה לראשון שבשבילו הופרשה החטאת, והו"ל חטאת שמתה בעליה דיש בו ההילכתא דימותו. וע' במנחת אברהם מנחות דף ד.

אמנם בתוס' במנחות דף פ. (ד"ה מאי) מבואר דלא כרש"י, שהתוס' כתבו שגם למ"ד אדם מתכפר בשבח הקדש ויכול להתכפר בולד קדשים, בחטאת אינו מתכפר דאיכא הילכתא דולד חטאת אזלא למיתה, הרי שגם אם אפשר להתכפר יש את ההלכה של חטאות המתות.

במתני' ואין עושה תמורה.

ברש"י כתב דכיון שנתכפרו באחרת דלא אחשבה להאי לא לקדושת דמים ולא לקדושת מזבח הלכך לא אלימא למיתפס אחרים בתמורה, וכ"כ ברבינו גרשם.

משמע מדברי רש"י ור"ג דהטעם שאינו עושה תמורה מחמת דהוי דחוי, ובתוס' כתבו טעם אחר דלא שייך להתפס בה תמורה כיון דלמיתה אזלא, וצ"ב בד' רש"י אמאי הוצרך לפרש טעם אחר משום דהוי דחוי דזה שייך דוקא בנתכפר באחר, אבל בג' דרישא ולד חטאת וכו' לא שייך טעם זה, וע"כ דגם בלא"ה אינו עושה תמורה, וא"כ אמאי הוצרך להאי טעמא דהוי דחוי.

ונראה דרש"י סובר דהא דדינא למיתה אין זה סיבה שאין עושין תמורה, אלא דלגבי ג' דרישא ולד חטאת וכו' הטעם שאין עושין תמורה הוי מאותו סיבה שהם מתות מכיון שאינם ראויים לכפרה הוי נמי חיסרון בקדושת חטאת ואינו עושה תמורה, אבל בנתכפרו הבעלים לא שייך לומר כן דהא ליכא חיסרון בגוף הקרן שאינו מכפר אלא רק מחמת שכבר נתכפרו הבעלים, ולכך הוצרך לפרש דמחמת שנדחו איכא חיסרון בקדושה של הקרן שלא יעשה תמורה.

במתני' לא נהנין ולא מועלין.

ברש"י בתמורה דף כא: כתב הטעם שלא מועלין דכיון דלא היא ולא דמיה קריבים אזלא קדושתה, בספר יונת אלם (סי' ל"ד אות ב') ר"ל דמהא דאין עושה תמורה ולא מועלין מוכח דחטאות המתות הוי חולין, אולם הגר"ז טען לו

דבדאי אינו חולין דאם היו נעשים חולין לא היה שייך בהם דין חטאות המתות, כלומר דכל הדין מיתה הוי מהשם חטאת שעליו אבל אי פקע ממנו הקדושה לגמרי לא היה בו דין מיתה, ולפי"ז צ"ל דאזלא קדושתה המכוון בזה למש"כ התוס' כאן דלא קרינא בהו קדשי ה' דבחטאות המתות כיון שאין להם קדושת הקרבה אין בהם מעילה. ויעי' בגמ' גיטין דף כח: לגבי השולח חטאתו ממדה"י מקשינן דסד"א דמספיקא שמא מת והו"ל חטאת שמתו בעליה לא נייעול חולין בעזרה, והקשה הרעק"א אמאי הוי חולין בעזרה, ועי' מקד"ד סי' י"ט אות ט' דנקט דחטאות המתות הוי חולין, ובאחיזר ח"ב סי' י"ג.

ברש"י שם כתב הטעם רק לגבי לא מועלין משום דאזלא קדושתה, אבל לגבי תמורה לא כתב הטעם משום דליכא קדושה, וי"ל דלגבי תמורה אינו תלוי בקדושה דהא הדין שאפילו פסולי המוקדשין לאחר פדיון עבד תמורה, וע"כ דהוי מטעמא אחרינא וכמ"ש התוס' דכיון למיתה אזלא אינו יכול להתפס בה תמורה. אמנם בשטמ"ק שם כתב דאין עושה תמורה דכיון דלמיתה אזלא פרחא קדושה מינה, וכן לא מועלין דלא איקרו מקדשי ה', ולכא' צ"ע דלגבי תמורה לא בעינן קדושה דהרי גם פסולי המוקדשין שאסור בגיזה ועבודה לאחר פדיון עושה תמורה, וע"כ דאין הטעם מחמת דפרחה הקדושה אלא כמ"ש התוס' כאן דאי אפשר להתפס תמורה על קרבן שיש בו דין מיתה, ואין לומר שכוונתו לומר שפרחה הקדושה דהיינו שנעשה לחולין דא"כ קשה אמאי הוצרך לומר דאין מועלין משום דלא הוי קדשי ה', וצ"ל דשאני פסולי המוקדשין אפי' לאחר פדיון כיון שיש בהם איסור גיזה ועבודה נשאר קצת מהקדושה של הקרבן וממילא שייך בהם דין תמורה, משא"כ בחטאות המתות אפילו שיש לו שם חטאת ולא יצא לחולין הדין מיתה מפקיע את הקדושת הקרבה לגמרי ולכן לא שייך להתפס בו תמורה.

במתני' לא נהנין ולא מועלין.

ברש"י בתמורה דף כב. כתב דלא נהנין מדרבנן, וכ"כ ברש"י לעיל דף ג. ויעי' ברש"י כאן שכתב ולא נהנין מהם לכתחילה הואיל וקדושין הוו, וצ"ב. ויל"ע לגבי קדשים שמתו הוכיח הגר"ח דאע"ג דלית בהו מעילה דלא חשיבי קדשי ה' אבל יש בהם איסור קודש מדאורייתא, וצ"ע מאי שנא חטאות המתות דליכא בהו אלא איסור מדרבנן. וצ"ל דקדשים שמתו הוי רק פסול ולא הוי חיסרון בעצם הקדושה משא"כ חטאות המתות משום ההילכתא שימותו יש חיסרון בקדושתן ולכן נפקע מהם גם איסור קודש, ולהמבואר כאן דחטאות המתות גרע מקדשים שמתו דמחמת הדין מיתה ליכא איסור קודש יתכן ליישב את הגמ' בגיטין הני"ל דמשו"ה חשיב נמי כחולין בעזרה כיון דהוי חיסרון בעצם הקדושה.

ולגבי לא מועלין כתב רש"י דאין מועלין בהם מדאורייתא אלא מדרבנן, ובתוס' בדף יא: (ד"ה תורים) כתבו דולא מועלין אפילו מדרבנן וכדמבואר בדף ג. וצ"ע לשיטת רש"י מהגמ' לעיל.

רש"י ד"ה ולד, וחטאת שמתו בעליה דאין כפרה למתים משום דמיתתן כיפרה עליהם. צ"ב איך מיתה מכפרת בלא קרבן, ועוד מדוע רש"י הוצרך לכך תיפו"ל שאין הקרבן מכפר למת כמבואר בריש זבחים דאין ריצוי למת.

תוס' ד"ה ולד.

ברש"י בתמורה דף כא: (ד"ה תמות) מפרש דמתני' אפילו לרבנן שבנמצאת קודם כפרה תרעה באבדה ונמצאת בעלת מום תמות דמודו בדאיכא תרתי לריעותא, והקשו התוס' מהא דאבדה בלילה לא שמה אבודה, ולכא' צ"ב מה הקשו התוס' על רש"י שהרי גם לדבריהם יש חילוק בין אבדה ונמצאת בע"מ שתמות לאבדה בלילה והיינו טעמא כמ"ש השיטמ"ק כאן דאבודת לילה שאינה ראוי לשום הקרבה לא דמי לנמצאת בע"מ דראוי לדמים, אולם בדברי התוס' הוסיף

מבואר שכוונתם להקשות דלשיטת רש"י דנמצאת בע"מ תמות משום דאיכא תרתי לריעותא הרי שריבוי הריעותות מביא לידי מיתה, ואילו בגמ' מבואר להיפך דאבודת לילה לא שמה אבודה הרי שאם יש עוד ריעותא הוי סיבה שלא תמות.

ויעיי' בברכת הזבח שם שכתב ליישב דלהמדקדק בדברי רש"י יראה דלק"מ, דרש"י מפרש דאבודת לילה לא מיקרי אבודה בזמן שאינו ראוי לכפרה וליכא ריעותא כלל, משא"כ בנמצאת בע"מ חשיב אבודה כיון שראוי לדמיו ויש עוד פסול של בע"מ הוי תרתי לריעותא שתמות.

והגרי"ז תירץ דבפשטות מחלוקת רבי ורבנן האם דין אבודה בשעת הפרשה או בשעת כפרה, אולם בד' רש"י י"ל דלעולם גם לרבנן לשם אבודה סגי מה שהיא אבודה בשעת הפרשה כמו לרבי, אלא דס"ל לרבנן שאם נמצאת קודם כפרה כיון שיכול להתכפר בה פקע מינה שם אבודה, ולפי"ז ביאר שיטת רש"י שאם נמצאת בעלת מום אין זה מחמת דאיכא שני ריעותות, אלא כיון שנמצאת בעלת מום והיא לא ראויה להקרבה לא פקע ממנה שם אבודה שהיתה בשעת הפרשה וגם לרבנן תמות, ולא דמי לאבודת לילה דלא חשיבא אבודה.

לכא' בשלמא שיטת רש"י שריבוי הריעותות גורם למיתה י"ל דהיינו טעמא משום דלא חשיב דחוי לגמרי אי לית ליה תרי ריעותות, אך צ"ב מהי סברת התוס' דלהיפך דתרי ריעותות הוי סיבה שלא תמות.

וי"ל לדברי הגרי"ז הנ"ל דההלכתא דימותו הוי רק מחמת השם חטאת שבה ואי היתה יוצאת לחולין לגמרי לא שייך בה דין מיתה, וא"כ י"ל דש"י התוס' דהיכא דאיכא תרי דחויין אין לזה שם חטאת לגבי שיחול בה הדין של חטאות המתות דאף דינא דימותו הוי מחמת חלות דין ושם חטאת, ובתרי ריעותות הוי דיחוי גמור דלא נאמר בו ההילכתא דימותו.

דף יא.

במשנה המפריש מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין מפני שהם ראויים לבא כולן שלמים.

פ"י רש"י שיכול להביא מכל מעה ומעה שלמים, משמע דאף שבסתומים שאינו יכול להביא בכל המעות שלמים אבל מכיון שמכל מקצת ומקצת יכול לעשות מה שירצה שלמים או עולה ליכא דין מעילה בכולן, אמנם בתוס' מבואר דדוקא באופן שיכול להביא בכל המעות שלמים אין מועלין בכולן, אבל היכא דאמר לקרבנות נזירותו דאינו יכול להביא מכולן שלמים אף שבכל מקצת יכול להביא שלמים יש בהם דין מעילה.

והתוי"ט נקט בד' רש"י שכוונתו דבכל מעה ומעה יכול להביא שלמים ומשו"ה אין מועלין מספק שמא יביא ממנה שלמים ולכן אם מעל בכולן חייב במעילה, וכ"כ בלקוטי הלכות, אמנם בקר"א כתב שאין בהם מעילה בודאי ואפילו אם מעל בכולן אין מועלין בהם כיון שאין המעות מבוררים איזה לעולה ואיזה לשלמים לא חל בהם דין קדשי ה' ואין בהם מעילה.

ובחי' הגרי"ז נזיר דף כד: כתב שיש לחקור מהו הדין שיכול להביא שלמים מפקיע דין מעילה, האם איכא חיסרון בעיקר ההקדש של עולה דכיון שיכול להביא בהם שלמים עדיין לא נגמר הקדושת עולה, או דליכא חיסרון בקדושת עולה וחטאת אלא דהוי רק לגבי דין מעילה דזה גופא שיכול להביא מהם בפועל שלמים לא מיקרי קדשי ה', עיי"ש, ובחי' הגרי"ז במנחות דף ד: כתב לבאר שנחלקו בזה רש"י ותוס', דרש"י סובר דליכא חיסרון בקדושת חטאת ועולה אלא מה שבפועל יכול להביא שלמים בכל מעה ומעה ה"ז מפקיע את המעילה, והתוס' סברי דדוקא ביכול להביא מכולן שלמים אין בהם מעילה דאיכא חיסרון בקדושה שלא נגמר הקדושת חטאת ועולה, אבל מה שבכל מקצת יכול להביא שלמים אין זה חיסרון בקדושת עולה וחטאת ואין זה מפקיע את המעילה, יעו"ש.

במשנה לא נהנין.

ברש"י במנחות דף ד: דלא נהנין מדרבנן מפני דמי עולה שבהם משמע דמשום השלמים ליכא איסור הנאה לא מדאורייתא ולא מדרבנן, ובשיטמ"ק תמה דבשלמים איכא איסור הנאה דאורייתא כדמוכח בר"ה לגבי שופר של שלמים לא יצא דאיכא איסור משום לאו דבל יחל, וצ"ע.

ועי' בתוס' בנזיר דף כד: (ד"ה שלאחר מיתה) כתבו דלא נהנין מדרבנן או שמא אפילו מדאורייתא אסור אע"ג דקיימא לשלמים מידי דהוה אשלמים מחיים דנהי דמעילה ליכא איסורא איכא, בשעה"מ (פ"ג מחו"מ הי"א) כתב דבשלמים עצמם בודאי שיש איסור בבהמה מחיים מדאורייתא, וכל מה שנסתפקו התוס' אי הוי מדרבנן בדמי שלמים די"ל שכל האיסור קודש הוי דוקא בקרבן עצמו שהוא עומד להקרבה ולא בדמיו, יעו"ש.

גמ' מתקיף לה ר"ל וליתני נמי המפריש מעות לקינים וכו'.

בחי' הגרי"ז נזיר כד: הוכיח דמעו' סתומים אינו חיסרון בעצם הקדושה אלא רק דליכא מעילה דבפועל יביא ממנו שלמים לא חשיב קדשי ה' מהא דמקשינן מתורין שלא הגיע זמנם דהתם ליכא חיסרון בקדושה אלא רק דעכשיו אינם ראויים להקרבה.

במשנה דם בתחילתו אין מועלין.

בתוס' בדף יב. הקשו דאמר רב המקיז דם מועלים בו הרי בגמ' הכא ממעטינן דם ממעילה, ותירצו דדוקא דם שחוטא שראויה לכפרה לא מועלין אבל הקזת דם של בהמה חיה דלא חזי לכפרה מועלין בו.

ויעי' ברבינו יונה לברכות דף כ"ב מדפי הרי"ף שכתב שהגדר בדרשא דכמו שאין מועלין לאחר כפרה כך אין מועלין בו קודם כפרה כיון שנשחטה הבהמה כיון שהוא ראוי לכפרה כמי שכיפר דמי.

ברמב"ם (פ"ב מהל' מעילה הי"א) כתב "אבל המקיז דם לבהמת קדשים הרי הוא אסור בהנאה ומועלין בו הואיל ואינה יכולה לחיות בלא דם הרי הוא כגופה", מבואר ברמב"ם דבדם בהמה חיה יש דין מעילה משום שהדם הוא חלק מגוף הבהמה, ולפי"ז מיושב קושית התוס' מהמקיז דם דכל המיעוט של דם ממעילה הוי רק כשמועל בדם עצמו מצד שהוא עומד לזריקה, אבל בדם של בהמה חיה המעילה היא בגוף הבהמה כיון שהדם הוא חלק ממנה, שהבהמה אינה יכולה לחיות בלא הדם, ולכך יש בו מעילה.

יעי' בכס"מ שם דכתב בשם הרא"ש דאפילו בדם קק"ל דאע"ג דליכא בהו מעילה איכא בהו איסורא דאורייתא, מבואר שכל המיעוט בדם הוי רק ממעילה אבל יש איסור קודש מדאורייתא, וצ"ב מדוע נקט דם של קק"ל ולא של כל קדשים.

ויל"ע לדברי הרבינו יונה הנ"ל דגדר הדרשא במיעוט של דם דקודם כפרה הוי נמי כמי שכיפר דמי וא"כ דם קודם כפרה דינו כלאחר כפרה והרי לאחר כפרה שנעשית מצותו ליכא איסור קודש, ולכא' גם קודם כפרה לא יהיה גם איסור קודש.

במשנה יצא לנחל קידרון מועלין בו.

ברש"י כתב דמשיצא לנחל קידרון הוי מעילה מדרבנן, אבל במקדש קודם שיצא לנחל קידרון אין מועלין בו אפילו מדרבנן לפי שאין גוזרים גזירות במקדש, והקשה העול"ש דבגמ' לעיל דף ב': מבוי דאיכא מעילה מדרבנן בקדשים ששחטן בדרום הרי דאיכא גזירה מדרבנן אפי' במקדש.

התוס' בזבחים דף מו. (ד"ה הוא) הקשו שבגמ' בדף ג. פריך מי איכא מעילה דרבנן ואמאי לא מייתי מדם שלאחר שיצא לנחל קידרון יש בו מעילה מדרבנן, עיי"ש מה שתירצו. ועוד כתבו התוס' בשם רבינו חיים דדם שיצא לנחל קידרון מועלין בו מדאורייתא דהבי"ד היו מקדשים אותו שלא יהנו ממנו בלא פדיון, עיי"ש.

הרמב"ם (פ"ב מהל' מעילה) כתב יצא לנחל קדרון מועלים בו מדסתם ולא כתב דאיכא מעילה מדבנן משמע דמועלים בו מדאורייתא, ובהשגו' הראב"ד תמה דאין מעילה בדם אלא מדרבנן, ובחק נתן כתב שהרמב"ם ס"ל כשי' רבינו חיים כהן בתוס' בזבחים מ"ו. דהוי מעילה מדאורייתא כיון שהבי"ד מקדישים אותו.

ויל"ב בשי' הרמב"ם והרבינו חיים כהן מאי שנא קדשים שמתו שגזרו מעילה מדרבנן ואילו בדם לאחר שיצא לנחל קידרון הבי"ד מקדישים אותו ולא גזרו שיהיה בו מעילה מדרבנן.

ונראה שבדם לאחר הזריקה לא שייך בו מעילה מדרבנן כיון שלאחר נעשית מצותו יצא לחולין לגמרי ולא גזרו מעילה בדבר דלא שייך להקדש כלל, משא"כ בקדשים שמתו דאין בהם מעילה משום דאינם עומדים לגבוה לא הוי קדשי ה', אבל יש בהם איסור קודש דעדיין לא נפקע מהם הקדושה לגמרי, ולכך לא יהני מה שהבי"ד יקדישו אותם ליתן להם דין מעילה דאורייתא כיון שיש בהם קדושה דלא מועלים בהם, אבל כיון דלא יצאו לחולין שפיר שייך לגזור בהם דין מעילה דרבנן.

ויתכן לומר דלשיטת רש"י ג"כ יש חילוק בין הדין מעילה מדרבנן בקדשים שמתו דכיון שיש בהם איסור קודש ולא פקעה קדושתן וכיון שיש בו קדושה אפילו דליכא מעילה מדאורייתא דלא חשיב קדשי ה' שייך ליתן בו דין מעילה מדרבנן, משא"כ בדם לאחר שנעשית מצותו פקע קדושתו לגמרי ויצא לחולין וכל הדין מעילה מדרבנן אין זה דין קדושה אלא הוי גזירה בעלמא שמדרבנן יש בו איסור מעילה, ולפי"ז לא תיקשי קו' התוס' דבגמ' שם פריך מי איכא מעילה מדרבנן היינו דהיכן מצינו דבר שיש בו קדושה מדרבנן, ולהכי לא מיייתי מדם לאחר שיצא לנחל קידרון דאין בו קדושה וכל הדין מעילה מדרבנן הוי רק גזירה בעלמא.

ולפי"ז י"ל מה שהקשה העול"ש שדם דאין בו קדושה וכל הדין מעילה הוי גזירה בעלמא שייך לומר דלא גזרו במקדש, משא"כ בקדשים שמתו דלא אמרינן דלא גזרו במקדש מכיון שיש בו קדושה הדין מעילה מדרבנן הוא דמחמת הקדושה מדרבנן נתנו לו דין מעילה ויש דין מעילה גם במקדש.

ועי' בפ"י קדמון (נדפס בסוף המסכת) שכתב יצא לנחל קדרון מועלין בו - משום דחזר לקדושתו הראשונה שהיתה לה קודם שחיטה וכדאמרינן המקיז דם לבהמת קדשים מועלים בה, וצ"ע איך יחול בו אח"כ קדושה, ומדוע דוקא לאחר שיצא לנחל קידרון ליכא לדין שנעשית מצותו, ועוד דאי הוי מעילה מדאורייתא איך נמכרים לגננים לזבל.

גמ' אמר עולא אמר קרא וכו'.

במקד"ד (סי' י"ז סק"י) כתב דאי ילפינן מלפני כפרה כלאחר כפרה לא יהיה בדם איסור קודש דהו"ל כלאחר כפרה שנעשית מצותו וליכא איסור קודש מדאורייתא, משא"כ אי ילפינן מלכפרה נתתיו ולא למעילה לא נתמעט אלא לגבי מעילה אבל יהיה בו איסור קודש, ועיין בצל"ח בברכות דף ל"א. כתב דלכו"ע המיעוט בדם אינו אלא לענין דאין בו מעילה אבל יש בו איסור משום איסור קודש.

גמ' אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו.

בגמ' לא נתפרש מהו המקור שדבר שנעשית מצותו יצא מידי מעילה, וברש"י בזבחים דף מו. כתב דפשיטא לן כיון שנעשית מצותו אין מועלין בו דכיון דלית ביה צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה', מבואר דהוי מסברא דלא חשיב קדשי ה' לאחר שנגמר מצותו.

אמנם הריטב"א והתו"י ביומא דף נ"ט ע"א הקשו מנלן דדבר שנעשית מצותו מועלין בו, וכתבו דילפינן לה מחטאות המתות, [מבואר בדברי הריטב"א דחטאות המתות לא הוי חולין דא"כ אי"ז שייך לנעשית מצותו אלא שהדין מיתה הוי מחמת הדין קודש שבו ואין בהם מעילה מאחר דלא הוי קדשי ה' והו"ל כמו דבר שנעשית מצותו דלא מועלין בו]. וצ"ב מדוע הראשונים מיאנו בסברת רש"י הנ"ל.

ויעי' באבי עזרי פ"ה ממעילה הי"ד שמקשה מדוע בעינן לדין נעשית מצותו דכיון שאין בהם צורך לגבוה תיפו"ל דהו"ל כמו קדשים שמתו, וכתב לבאר דאם נעשה מצותן ונשתמשו בהם לגבוה שפיר חשיבי קדשי ה', אף שעכשיו אין בהם שום צורך לגבוה מ"מ הם נקראים קדשי ה' שהולך לאיבוד, ושפיר יש למעול בהם, ועי"כ הוצרך לטעם משום שכבר נעשה מצותו.

אמנם גם לשיטת רש"י דכל דבר שנעשית מצותו אין בו מעילה הוי מסברא דלא חשיב קדשי ה', לכא' צ"ע מה החילוק בין קדשים שמתו שיש בהם איסור קודש מדאורייתא משא"כ בדבר שנעשית מצותו שלא נהנין מדרבנן וליכא איסור קודש מדאורייתא.

ונראה דבקדשים שמתו ליכא חיסרון בעצם הקדושה רק שאי אפשר להקריב ואין בו מעילה משום דלא חשיב קדשי ה' כיון שבפועל אי אפשר להקריבו לגבוה ולכן יש בו איסור קודש מדאורייתא, משא"כ בדבר שנעשית מצותו שכבר הקריבו לגבוה וכיון שנתקיים דינו נשלמה קדושתו ולכן פקעה ממנו הקדושה לגמרי ואין בו איסור קודש.

גמ' הרי תרומת הדשן שנעשית מצותו ויש בו מעילה.

ברש"י ביומא דף נ"ט: דכיון שבהנאה אסור משום קדושתו מעילה נמי אית ביה, מבואר דילפינן מקרא דושמו שם שיש איסור הנאה בתרומת הדשן, וממילא שמעינן מינה שיש מעילה גם לאחר שנעשית מצותו כיון שיש בו איסור הנאה ולא פקע קדושתו חשיב קדשי ה'.

אמנם בתוס' ובתו"י שם כתבו דבתרומת הדשן יש איסור ואין מועלין, וכן לגבי עגלה ערופה נחלקו הראשונים האם מועלין בה או לא, ולכא' קשה דא"כ היכי נילף מינה דדבר שנעשית מצותו יש בו מעילה, הרי גם בתרומת הדשן יש רק איסור וליכא מעילה.

וי"ל דלגבי דם הגמ' הקשתה דנילף להיפך לאחר כפרה מלפני כפרה ויהיה מעילה בדם, ומתריצין דאין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו דהיינו דלאחר שנעשית מצותו פקע הקדושה ולא שייך למילף שיהיה בו מעילה, ומייתי רא"י מהא דמצינו בתרומת הדשן ועגלה ערופה שיש איסור גם לאחר שנעשית מצותו הרי דלא פקע ממנו הקדושה לגמרי, וממילא שייך ללמוד מקרא שיהיה מעילה בדם גם לאחר כפרה אפילו שנעשית מצותו.

דף יא:

גמ' אלא לר' דוסא דאמר מותר להשתמש בהם כהן הדיוט וכו'.

בפשוטו יש לפרש דכיון שמותר לכהן הדיוט להשתמש בהם יש בהם מעילה משום דלא חשיב נעשית מצותו דעדיין הבגדי כהונה ראויים לכהן הדיוט, וכ"כ במאירי ביומא הובא בכנסת ראשונים.

אמנם ברש"י ורבינו גרשם כתבו דמהא דמותר לכהן הדיוט להשתמש בהם ש"מ דלית בהו מעילה, ומבואר דבגדי כהן גדול עשויים לכהן גדול ולא לכהן הדיוט, ולכן לולי דנעשית מצותו היו מועלין בהם, ומהא דמותר לכהן הדיוט להשתמש בהם ש"מ דלית בהו מעילה מפני שכבר נעשית מצותו בכה"ג ביוה"כ.

דף יא.

יצא לנחל קידרון מועלין בו.

ברמב"ם (פ"ב הי"א ממעילה) כתב "יצא לנחל קידרון מועלין בו מפני שנמכר לגנות ודמיו הקדש", ובהשגו' הראב"ד תמה דאין מעילה לדם אלא מדרבנן, הרי שלד' הרמב"ם הוי מעילה מדאורייתא, וצ"ב בלשון הרמב"ם שכתב מפני שנמכר לגנות ודמיו הקדש מדוע מה שנמכר לגנות הוי סיבה למעילה.

ולכא' נראה דבר חידוש ברמב"ם דדם שיצא לנחל קידרון ליכא מעילה מצד הקדושת הגוף מאחר שכבר נעשית מצותו בזריקה, אלא הוי דין מעילה לדמיו מחמת שנמכר לגנות יש להקדש בו דמים ויש בזה מעילה מחמת שיש בו דמי הקדש, וזמשי"כ הרמב"ם דיש בו מעילה מפני שנמכר לגנות ודמיו הקדש.

ועי' עד"ז בפ"י קדמון (נדפס בסוף המסכת) שכתב יצא לנחל קידרון מועלין בו - משום דחזר לקדושתו הראשונה שהיתה לה קודם שחיטה וכדאמרין המקיז דם לבהמת קדשים מועלים בה, ולכא' קשה איך יחול בו אח"כ קדושה, ומדוע דוקא לאחר שיצא לנחל קידרון ליכא לדין שנעשית מצותו, ועוד דאי הוי מעילה מדאורייתא איך נמכרים לגננים לזבל.

ונראה דכל דבר שנעשית מצותו פקע קדושתו מחמת שכבר אין לו דינים ואין להקדש נפק"מ בזה אין לו קדושה אבל אם לאחר מכן יש להקדש נפק"מ לדמיו חל עליו קדושה ויש בו מעילה דלא פקע ממנו השם קודש לגמרי, ולכך דם לאחר שיצא לנחל קידרון אע"פ שכבר פקע קדושתו מחמת שנעשית מצותו חל בו דין מעילה לאחר שיצא לנחל קידרון מחמת שנמכר לגננים ויש בו דמי הקדש, ומשו"ה אף דיש בו מעילה דאורייתא נמכרים לגננים דלא חל עליו אלא קדושה לדמיו.

דף יא:

גמ' הרי תרומת הדשן שנעשית מצותו ומועלין בו.

בתוס' ביומא דף נט: כתבו דבתרומת הדשן מועלין לאו דוקא דליכא מעילה אלא רק איסור הנאה, ובמהרש"א כתב דלפי"ז צ"ל דלענין דם נמי לאו מעילה ממש אלא איסור הנאה שהרי הגמ' מדמה תרומת הדשן לדם, ובקרני ראם מקשה על דבריו דהגמ' מדמה קדשים שמתו לדם משמע דהוי מעילה ממש, וצ"ע. וראה מש"כ לעיל.

גמ' נסכים בתחילה מועלין בהם וכו'.

ואמרין בגמ' לימא מתני' דלא כר"א בר צדוק, מבואר בגמ' דלר"א דס"ל דלאחר שירד טעון שריפה א"כ לא נעשית מצותו עד השריפה, ודוחה הגמ' אפילו תימא ראבר"צ דאי קלט, ופי' רש"י דהדין מעילה דוקא לאחר שירד לשית שהרצפה מקדשת.

ולכא' קשה דהרי משעה שירד לשית כבר נעשית מצותו ואיך לאחר שנעשית מצותו ויצא לחולין יחזור ויתקדש ברצפה, ועוד איזה קדושה הריצפה מקדשת דבר שכבר יצא לחולין.

ועי' בפ"י קדמון (שנדפס בסוף המסכת) שכתב לדמות דין נסכים לאחר שירדו לשיתין כמו שבדם דלאחר זריקה אין מועלין בו ולאחר שיצא לנחל קידרון מועלין בו, ומבואר בדבריו לעיל דהדין שבדם מועלין לאחר שיצא לנחל קידרון שחזר לקדושתו הראשונה, ולפי"ז גם בנסכים שירדו לשיתין ע"י שהרצפה מקדשת יחזור לקדושתו הראשונה, ומבואר דדבר שנעשית מצותו ליכא מעילה מחמת שכבר אין לו דין לגבוה אבל לא פקע ממנו דין קודש לגמרי שעדיין יכול לחזור לקדושתו הראשונה, ולכך בנסכים שירדו לשית ליכא מעילה מחמת שנעשית מצותן אבל כשמגיע לקרקע השית מתקדש ברצפה וחל בו דין שריפה ומתחדש בו קדושה מפני שיש בו דין שריפה ויש בו מעילה.

הקשה העולת שלמה דהתוס' לעיל דף י. כתבו לגבי שריפת קדשים שנטמאו דלא מועלין בהם דאע"פ שיש בהם מצות שריפה לא מיקרי נעשית מצותן כיון שלא צריך בגדי כהונה בשריפתן ומדוע שימעלו לר"א בנסכים מחמת שיש בהם מצות שריפה הרי לא צריכי בגדי כהונה.

וי"ל דהתם הוי דין שריפה משום האיסור הנאה ולא עבודה דליכא בגדי כהונה ליכא מעילה אבל בנסכים הדין שריפה אינו משום איסור הנאה ולכך יש בו מעילה אפילו שלא צריך בגדי כהונה.

גמ' איכא דאמרי לימא מתני' כראבר"צ.

ולפי הך לישנא המשנה דאין מועלין אליבא דראבר"צ דלפי רבנן נחתו ליה לתהום ולא משכחת לה מעילה, וצ"ע א"כ מדוע אין מועלין הרי לראבר"צ יש מצות שריפה, וצ"ל דלפי הך לישנא הדין שריפה לראבר"צ הוי מדין איסורי הנאה, וכמ"ש רש"י בסוכה דף מט. (ד"ה ושורפין), ואי"ז מדיני הקדושה לכך אין בו מעילה אע"פ שיש דין שהשריפה תהא במקום קדוש.

וברש"י ד"ה אפילו תימא רבנן וכו' אם בא לשורפו, מבואר דלגרסת רש"י יש עוד לישנא דלראבר"צ נמי כבר נעשית מצותו שאין חיוב שריפה אלא אם רוצה לשורפו צריך לשרוף במקום קדוש, ויע"י בגמ' בסוכה דף מט: אמרין אפילו תימא ראבר"צ אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו, ופי' רש"י וניסוכו הוא עיקר מצותו, וראה בעולת שלמה כאן שכתב לבאר שכונתו לומר דאע"פ שצריך לשרוף חשיב נעשית מצותו דהשריפה לא חשיב עבודה כיון דלא בעי בגדי כהונה וכמ"ש התוס' לעיל דף י. לגבי שריפת קדשים.

במתני' המקדיש דישון בתחילה מועלין בו.

יש כמה פירושים בראשונים: ברש"י כתב דלאחר שמניח את הדישון מזבח הפנימי והמנורה במקום תרומת הדשן מועלין בו, משום דאי אפשר דלא לידבק ביה פורתא ולהכי מועלין בו, ובקר"א תמה דמה שמתערב קצת תרומת הדשן אינו סיבה ליתן מעילה בכולו.

וע"י בפ"י קדמון שכתב דילפינן מהדין שצריך ליתן אותו במקום תרומת הדשן כדי שיתערב בתרומת הדשן ועי"ז יהא חל עליו ג"כ דין דשן, ומשו"ה מועלין בו כיון שחל בו דין קדושה מחמת שנעשה לדשן.

בתוס' כתבו בשם י"מ דמיירי במקדיש אפר כירתו, והק' התוס' דמאי קמ"ל דלא גרע מזבל אשפתו, ובתוס' ביומא דף נ"ט: כתבו ואשמעינן דקדושה אע"ג שאינו ראוי לא למזבח ולא לבדה"ב.

ועוד כתבו התוס' דמיירי שנטל מתרומת הדשן וזכה בה לאחר שהורמה והקדישה דיש בה מעילה מה"ת, ובקר"א הקשה איך יכול להקדישו דהא לאו דידיה, וצ"ל שהדשן לאחר הרמה שכבר נעשית מצותו פקע קדושתו והוי הפקר ויכול לזכות בו ולהקדישו.

ברבינו גרשם והרע"ב במשניות כתבו דמיירי בשאמר דמי דשן עלי וכיון שנהנה ממנו וחסר מן הדשן אי אפשר לשער דמיו ה"ז מעל, ובקר"א תמה איזה מעילה יש בזה הרי הדשן עצמו אין בו קדושה ומה שהפסיד להקדש את דמיו לא הוי מעילה בדשן ואמאי ימעול בכך דאין זה אלא גרמא בעלמא, ועוד קשה דא"כ אמאי מירי דוקא בדישון הרי גם בכל הקדש שהקדיש דמיו יהא בו מעילה מחמת כן, ועוד למה צריך להקדישו קודם שהוציאו הרי גם בהוציאו ואח"כ הקדישו אם יהנה ממנו אחר לא נדע לשער דמיו, וצ"ע.

דף יב.

במשנה דישון מזבח הפנימי וכו'.

בגמ' מקשינן מזבח הפנימי מנלן, ובתוס' הביאו פירוש דהגמ' מקשה מנלן דאיכא מצוה לדשנו ולאחר הדישון נעשה מצותו, ולפי"ז מבואר שקודם הדישון יש בו מעילה, וכ"כ התוס' ביומא נט: בשם הר"י, והקשו התוס' דאמרין קטורת משתעלה תמרתו אין בו מעילה. ועיין בתו"י ביומא שם.

ובספר יהגה האריה להר"א פורמנצ'יק כתב שבקטורת יש מעילה בריח הקטורת עד שתעלה תמרתו, אע"ג דקול ומראה וריח אין בו מעילה כיון שעבודת הקטורת היא עצם הריח יש בו מעילה, אבל גם אחר כך יש עוד דין מעילה משום מצות דישון המזבח עי"ש.

עוד י"ל לפי דברי המהר"ם בחולין שיש שני סיבות למעילה חדא מצות הקטרה וגם לאחר שנגמר ההקטרה יש עוד סיבה למעילה מחמת מצות תרומת הדשן, וא"כ י"ל דלאחר שתעלה תמרתו בקטורת הוי גמר ההקטרה ונעשית מצותו ולא ימעלו בו מצד מצות תרומת הדשן קודם שנעשה לדשן.

עוד כתבו התוס' לפרש מנלן דיש מצוה לדשן מזבח הפנימי אבל ליכא מעילה, וצ"ב מה החילוק שבמזבח החיצון יש מעילה עד לאחר תרומת הדשן וליכא מעילה בדישון מזבח הפנימי אפילו שמצוה לדשנו, ובתוס' ביומא נט': כתבו לבאר דבדשן מזבח החיצון מועלין בו כיון שמחוסר עבודה שצריכה בגדי כהונה כדכתיב ולבש הכהן וכו' אבל דישון מזבח הפנימי אע"פ שמחוסר דישון אין זה חיסרון עבודה דלא אשכחן שיהא צריך בגדי כהונה.

ונראה שישוד החילוק דבמזבח החיצון שיש תרומת הדשן הדין דישון הוא עבודה בדשן ולכן צריך בגדי כהונה ומשו"ה לא חשיב נעשית מצותו עד הדישון, משא"כ במזבח הפנימי מצות הדישון הוי עבודה במזבח ולא בדשן ומשו"ה לא בעי בגדי כהונה דהוי מצוה לדשן את המזבח ולא עבודה בדשן וליכא מעילה כיון דלגבי הדשן עצמו כבר נגמרה מצותו והדישון הוי דין במזבח.

יש להקשות מדוע לר"א שיש מצות שריפה בנסכים מועלין בהם, הרי לא מצינו שצריך בגדי כהונה בשריפת הנסכים, ומאי שנא מדישון מזבח הפנימי דאין מועלין בו משום הדישון כיון דא"צ בגדי כהונה.

ולנה"ל נראה דשאני נסכים דהמצות שריפה היא בגוף הנסכים ולכן לר"א דבעי שריפה גם שלא צריך בגדי כהונה מועלין בו, משא"כ בדישון מזבח הפנימי דהא דלא צריך בגדי כהונה מחמת דהדישון הוי עבודה במזבח ולא בגוף הדשן ולכך אין בו מעילה מחמת הדישון.

ויעי' בחי' מרן רי"ז הלוי ה'ל' תמידין ומוספין דהמשל"מ כתב בשם התוס' ביומא דדישון מזבח הפנימי והמנורה לא צריך בגדי כהונה, ותמה על דבריו דדישון המנורה הוי בכלל הטבת הנרות ולמה לא יהיה צריך בגדי כהונה, וביאר הגרי"ז דיש שני דינים בדישון המנורה יש דין הטבה בנרות שיטיב את הנרות וידשנם, ועוד דין מצות דישון בדשן, ומה שצריך בגדי כהונה הוי מצד הדין של הטבת הנרות ולא הוי דין בהדשן, אבל הדין דישון בדשן עצמו הוי כמו מזבח הפנימי דהיא רק מצוה ולא עבודה ולא צריך בגדי כהונה, עיי"ש.

גמ' מאי שנא ממחוסר זמן וכו'.

פי' רש"י ותוס' דמקשינן מאי שנא תורין שלא הגיע זמן דאין בהם מעילה ממחוסר זמן בבהמה שיש בה קדושה ומועלין בה, ותרצה הגמ' דמחוסר זמן דבהמה שיש לה פדיון מועלין בה, משא"כ במחוסר דעופות שאין פדיון לעופות ואינם ראויים רק לאח"ז.

בקר"א מקשה מדוע במחוסר זמן בעופות לא יהיה מעילה הרי הוא קדוש בקדושת הגוף ויהיה ראוי לאחר זמן, וכי מה שיש מעילה במחוסר זמן בבהמה הוי רק בגלל שיש לה פדיון ולא בגלל שהיא קדושה בקדושת הגוף.

וביאר הקר"א דלרבנן קדושה למעילה הוי רק אם הקרבן ראוי להקרבה מיד או שהוא עצמו קרב או שיש לו פדיון ויכול להביא קרבן בדמיו, ומחוסר זמן בבהמה מועלין בו כיון שיש לו פדיון ויכול להביא ממנו קרבן חשיב קדשי ה', משא"כ במחוסר זמן דעופות שאינם ראוי עכשיו להקרבה בעצמו, וגם אינו יכול להביא קרבן בדמיו מפני שאין לו פדיון, אין בו מעילה דלא חשיב קדשי ה'.

והקר"א כתב דבזה גופא נחלקו רבנן ור"ש, דלר"ש יש איסור חוץ במחוסר"ז מחמת שראויים לאחר זמן יש לו קדושה גמורה ומועלין בו, ורבנן סברי דמחוסר"ז הוי פסול בגוף הקרבן שעכשיו אינו ראוי להקרבה ולא חשיב קדשי ה'.

ועי' בשפ"א שנתקשה בזה דא"כ לא ימעלו בשבת או בלילה מפני שאינם ראוי להקרבה מיד, עוד יש לדון במחוסר זמן בבהמה דלכא' אינו יכול לפדותו קודם שנפל בו מום ואמאי חשיב שהוא בר הקרבה מיד, וצ"ל דבמחוסר זמן בבהמה כיון שהוא ראוי להקרבה מיד או ע"י פדיון חשיב קדשי ה' אפילו אם יש עיכוב שבפועל אי אפשר להקריבו כגון בלילה

או שעדין לא נפל בו מום, משא"כ מחוסר זמן בעוף דאין לו פדיון עכשיו אינו בר הקרבה כלל ולא חשיב קדשי ה' ולכן אין מועלין בו.

ולפי רש"י ותוס' הנ"ל מבואר בסוגיין דבמחוסר זמן בבהמה יש קדושה, אמנם בתוס' זבחים דף יב. מבואר דאין קדושה חלה על מחוסר זמן, וצ"ע מסוגיין דמקשינן מאי שנא ממחוסר זמן.

אמנם בפי' קדמון כאן ג"כ סובר דאין קדושה חלה במחוסר זמן, ולכך פי' שקושית הגמ' להיפך מדוע בתורין שלא הגיע זמנן אין בהם מעילה מדאורייתא אבל מדרבנן מועלין בהם, מאי שנא ממחוסר זמן דלא חלה עליו קדושה כלל, ולפי"ז צ"ב מהו תירוץ הגמ' דשאני עוף דאין בו פדיון.

וביאר בפי' קדמון וז"ל "דלא דמי מחוסר" דבהמה היינו טעמא דלא קדשי מידי דהוי אבעל מום דבהמה, דבין קדם מומן להקדישן ובין קדם הקדישן למומן בני פדיה הו, אבל מחוסר זמן דעופות כיון דאין המום פוסל בהם דאין תמות וזכרות בעופות לית ליה פדיון וכיון דקדיש ואין בו פדיון, ולהכי מחוסר זמן דידהו קדיש ולא נהנין ולא מועלין".

ודבריו צ"ב, ונראה דכוונתו דבהמה לא שייך קדושה שאינה בת הקרבה דהא גם אי נפל בה מום מצי לפדותו ולהקריב בדמיו, ומהאי טעמא סברי הני ראשונים דלא חל קדושה במחוסר זמן בבהמה כיון דליכא קדושה בלא הקרבה ואינו קדוש כלל ומשו"ה ליכא גם מעילה מדרבנן, משא"כ בעופות דאין להם פדיון שייך קדושת הגוף בלא הקרבה, ומשו"ה במחוסר זמן בעופות ג"כ חלה הקדושה אלא משום דאינו ראוי להקרבה אין בהם מעילה דלא הוי קדשי ה', אבל יש בהם מעילה מדרבנן.

ברמב"ם (פ"ב הט"ז ממעילה) כתב "אבל תורין שלא הגיע זמנן וכו' והם קדשי מזבח, אע"פ שאסור ליהנות בהם הנהנה לא מעל, הואיל ואין ראויים לפדיון הרי הם כחטאות המתות לפיכך אין מועלים בהם", והנה באחרונים כתבו שיש חילוק בין קדשים שמתו לחטאות המתות, דבקדשים שמתו מבואר ברש"י קידושין נו: דיש איסור הנאה מה"ת ובחטאות המתות מבואר ברש"י בתמורה כב. דרק לא נהנין מדרבנן וליכא בהו איסור הנאה מה"ת, והביאור בזה שבחטאות המתות יש חיסרון בעצם הקדושה שמדיני החטאת אינם עומדים להקרבה שיש בהם דין מיתה משא"כ בקדשים שמתו שאי אפשר להקריבם לא פקע קדושתם ויש בהם איסור הנאה מה"ת רק שאין בהם מעילה כיון דבפועל אין עומדים לגבוה, ולפי"ז צ"ע למה הרמב"ם דימה תורין שלא הגיע זמנם לחטאות המתות, וא"כ לא יהיה בהם איסור הנאה מה"ת, וכ"כ המהרי"ק דלא נהנין מדרבנן, הרי בתורין שלא הגיע זמנם ליכא חיסרון בקדושה רק שלא הגיע זמנם להקרבה וא"כ הו"ל כקדשים שמתו ולא כחטאות המתות.

ויעי' בלשון רש"י דמשמע מדבריו שבמחוסר זמן בעופות לית בהו קדושה, ובשפ"א הק' דא"כ אמאי לא נהנין, ועוד צ"ע דבגמ' לעיל דף יא. מתקיף לה ר"ל וליתני המפריש מעות לקינים לא נהנין ולא מועלין מפני שראויים הביא תורים שלא הגיע זמנם ואי ליכא בהו קדושה איך יוכל ליקח מהם ממעות הקדש.

רש"י ד"ה אלא לרבנן, דקיי"ל שנכנס לדיר להתעשר.

במשל"מ (פ"ב ממעילה הט"ז) הקשה על רש"י דזהו שיטת ר"ש דמחוסר"ז נכנס להתעשר ורבנן פליגי עליה, ולולי דברי רש"י קושית הגמ' משום דהיה פשוט שבבהמה מחוסרת זמן חלה בה קדושה ומאי שנא תורין שלא הגיע זמנן שאין בהם מעילה.

גמ' אמר עולא אר"י קדשים שמתו וכו' א"ל ר"ח וכי קדושה שבהם להיכן הלכה.

ברש"י כתב דיצאו מידי מעילה ד"ת דלא קדשי ה' נינהו דלא חזו לגבוה וקדושת דמים נמי לית בהו דאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים, ולכא' סברת ר"י דהדין מעילה הוי דוקא בקדשי ה' שעומדים לגבוה אבל קדשים שמתו שאינם עומדים להקרבה אין בהם מעילה.

ויל"ב מהי טענת רב חסדא קדושה שבהם להיכן הלכה, וי"ל דר"ח סבר דכדי שיחול דין מעילה בעינן שיהא קדשי ה' אבל לאחר שחל בו דין מעילה אף דעכשיו כבר אינו קדשי ה' לא פקע ממנו הקדשי ה' ולכך יש בו מעילה, ולכך ר"ח מקשה וכי קדושה שבהם להיכן הלכה מאחר שכבר היה לו דין מעילה לא פקע ממנו אפילו שעכשיו לאחר שמתו אינו קדשי ה'.

גמ' א"ל תיקשי לך מתני' תורין שלא הגיע זמנן ובני יונה שעבר זמנם לא נהנין ולא מועלין.

יל"ע דא"כ מה החידוש של עולא דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה דמאי שנא מהא דמבואר במתני' לגבי בני יונה שעבר זמנם שאין בהם מעילה משום דלא חשיב קדשי ה'.

בתוס' (ד"ה וכו') כתבו דבקדשים שמתו יש מעילה מדרבנן אבל ביונים שעבר זמנם ליכא אפילו מעילה מדרבנן, וצ"ב מה החילוק, ובקר"א כתב דמשום דלא בדילי מיניה אינשי כדאמרינן לעיל ג. לגבי חטאות המתות.

ונראה די"ל דשאני יונים שעבר זמנם יש בהם פסול להקרבה ולכן ליכא מעילה אפילו מדרבנן, משא"כ קדשים שמתו שרק בפועל אינם קריבים שייך בהם דין מעילה מדרבנן, ולפי"ז עולא חידש דכל קדשים שמתו אין בהם מעילה ולא רק ביונים שעבר זמנם שיש בהם פסול להקרבה אלא גם בקדשים שמתו שאין בהם הקרבה בפועל ג"כ יצאו מידי מעילה, וא"כ מה שהגמ' מדמה קדשים שמתו ליונים שעבר זמנם רק לענין דלא אמרינן וכי קדושה שבהם להיכן הלכה שכהדבר אינו עומד לגבוה הקדושה נפקעת מהם.

גמ' א"ל מדינא לך דאיכא מעילה מדרבנן וכו'.

ברש"י מבואר דקאי על תורין ובני יונה שעבר זמנם, ולשיטתו דכל היכא דקתני לא נהנין ולא מועלין הכונה שלא מועלין מדאורייתא אבל יש מעילה מדרבנן, אולם התוס' סברי דבלא נהנין ולא מועלין ליכא מעילה גם מדרבנן, ולכך פירשו קושית הגמ' על קדשים שמתו.

גמ' מי איכא מידי דמעיקרא לית בה מעילה וכו'.

התוס' הביאו י"מ שקושית הגמ' על תורין שלא הגיע זמנם מי איכא מידי דמעיקרא קודם שהגיע זמנם לית בהו מעילה ואח"כ כשיגיע זמנם יש בהם מעילה, והתוס' דחו דא"כ מאי מייתי ראי' מדם שיצא לנחל קידרון שמועלין בו הרי ליכא מעילה בדם רק מדרבנן.

אולם בפ"י קדמון מפרש כן, ולשיטתו לעיל ל"ק מדם דלאחר שיצא לנחל קידרון מועלים בו מה"ת משום שחזר לקדושתו הראשונה עיי"ש.

אך צ"ב לדבריו עיקר מה הקוש' דיונים קודם שהגיע זמנם כיון שעדיין הם אינם ראויים להקרבה לא הוי קדשי ה' ולכן אין בהם מעילה אבל אח"כ כשהגיע זמנם ונהיו ראויים להקרבה הוי"ל קדשי ה' ולכן מועלין בהם, ועוד קשה מדוע הגמ' מק' הך קושיא על ר"ח דבלא"ה תקשי איך חלה המעילה, ועמד בזה הקר"א.

וצ"ל דהמקשן ס"ל שהדין מעילה תלוי בעצם הקדושה של הדבר ולא תלוי האם הוא עומד להקרבה בפועל, וממילא לא שייך שהדבר ישתנה שאח"כ יתחדש בו דין מעילה דאי יש בו קדושה של הקרבה אפילו כשלא הגיע זמנו יהא בו מעילה ואי ליכא מעילה בתחילה דלא חל עליו קדושה של הקרבה לא יתחדש אח"כ דין מעילה, ולפי"ז יש ליישב מדוע הגמ' מקשה זאת על רב חסדא דאיהו ס"ל קדושה שבהם להיכן הלכה דהיינו דאינו תלוי בעומד להקרבה בפועל אלא במה שיש לו שם קודש, א"כ תיקשי להיפך מדוע ביונים שלא הגיע זמנם בתחילה אין בהם מעילה ואח"כ כשיגיע זמנם אין בהם מעילה דכיון שבתחילה לא חל עליהם דין קדשי ה' איך יחול עליהם קדושה של קדשי ה'.

ובפי' קדמון הקשה לפי דבריו דקושיית הגמ' איך יחול אח"כ דין מעילה דמצינו בקק"ל שלפני זריקת דמים אין מועלין בהם ולאחר זריקת דמים מועלין בהם, ועיי"ש מה שתיירץ, ואולי כונתו דבקק"ל הזריקה מחילה קדושת קדשי ה' מחמת דחל בו היתר הקטרה, משא"כ הכא דהמעילה חל ממילא.

תוס' ד"ה וכי, וה"ה דהוה מצי פריך מחמש חטאות המתות.

באחרונים הקשו מאי שנא חטאות המתות שאין בהם איסור הנאה מדאורייתא לקדשים שמתו שיש בהם איסור הנאה מדאורייתא, וביארו דחטאות המתות שיש להם דין מיתה הוי הפקעה מהקדושה לגמרי וליכא גם איסורי הנאה, משא"כ קדשים שמתו דבפועל אינם ראויים להקרבה יש בהם איסור הנאה מדאורייתא, ולפי"ז צ"ע מה קושיית התוס' דליכא רא"י מחטאות המתות לקדשים שמתו דלא אמרינן וכי קדושה שבהם להיכן הלכה דשאני התם שהדין מיתה מפקיע את הקדושה.

דף יב:

גמ' המקיז דם לבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו.

צ"ב מהו כפל הלשון, ופי' הצל"ח בברכות דף לא. דגבי שלמים דלית להו מעילה מ"מ יש בהם איסור הנאה מדאורייתא.

הקר"א [על המשנה להלן] מקשה מדוע המקיז דם בהמת קדשים לא הוי קדשים שמתו כיון דלא חזו לגבוה, ותיירץ דלא הוי קדשים שמתו כיון שהמעילה בדם מחמת דהוי חלק מהקרבת דחזי לגבוה.

רש"י ד"ה המקיז דם, דכיון דלא חזי לזריקה חשיב כגופה דבהמה ומועלין בה.

צ"ב דמשמע מדבריו דהא דחשיב כגופה משום דלא חזי לזריקה, ואינו מובן דבהמה מחיים כל הדם חשיב כגופה, ומדוע דוקא הדם שלא ראוי לזריקה, ועיי"ק דבגמ' מפרש דהוי כגופה כיון שלא מתקיימת בלא דם.

גמ' מתיב רב המנונא חלב המוקדשין וביצי תורין וכו'.

צ"ע מה קו' הגמ' דהרי הדם עצמו עומד לזריקה על המזבח ומשו"ה חשיב קדשי ה' ולכן מועלין אבל חלב המוקדשין וביצי תורין דאינם עומדים לגבוה כלל וגם אינם חלק מהבהמה ולא שייך בהם מעילה, וכן יש להקשות בתירוצי הגמ' כי קאמרינן לגבי דם דלא מתקיימת בלא דם אבל חלב דלא מתקיימא בלא חלב לא', ופי' רש"י ותוס' דכיון דלא מקיימא בלא דם חשובה כגוף הבהמה, וקשה מדוע מה שמועלין בדם רק בגלל שדם הבהמה חשוב כגוף הבהמה, תיפו"ל שיהיה מעילה בדם מחמת שהדם עומד לזריקה.

ויש ליישב דהדם קודם השחיטה לא חשיב דם בפני"ע ואין זה נחשב שהדם עומד לזריקה כיון שהדם הוא חלק מהבהמה ולכן ליכא מעילה במקיז דם מחמת שהדם יזרק למזבח וכל מה שמועלין בדם הוי מחמת דהוי מגוף הבהמה.

ועיין בזכר יצחק סי' מ"ה כתב דלא שייך מעילה בדם מחמת שהוא עומד לזריקה כיון דדם נתמעט ממעילה ואפילו דם שאינו ראוי לכפרה לא נתמעט מ"מ לא שייך שיהיה בו דין מעילה מחמת הזריקה כיון שאין מעילה בדם של זריקה, עיי"ש בכל דבריו. אולם בדברי הר"י בברכות שכתב דגדר הדרשא מקרא דדם קודם כפרה חשיב כאילו כיפר מבואר דלא כדבריו דבעינן לומר דהוי כאילו כיפר ולא בגלל דלא שייך בו מעילה מחמת הזריקה.

עוד יתכן לומר שהדם שעומד לזריקה אינו דין בדם עצמו ולא דמי לאימורים שיש בהם דין בחפצא שדינם להקטרה אבל הזריקה בדם אינו מצ"ע אלא מחמת שהקרבת טעון זריקה והדין זריקה הוי קיום בקרבן ולא בדם עצמו ולכן

ליכא מעילה מצד מה שהדם נזרק למזבח אלא רק מחמת שהקרבן טעון זריקה, ולכך שפיר מקשינן מאי שנא מחלב וביצים דמצד מה שהדם עומד לזריקה לא הוי סיבה למעילה אלא רק מחמת דהוי דין בקרבן שהוא טעון זריקה, וזהו מאי דאמרינן שהדם הוי חלק מגוף הבהמה שהזריקה הוי קיום דין בקרבן ולכך מועלים בו משא"כ בחלב וביצים שאינם מגוף הבהמה.

גמ' א"ל כי קאמרינן לגבי דם דלא מקיימת בלא דם וכו'.

בגמ' בתמורה דף לא: מקשינן מדוע לא מועלין בחלב המוקדשין למ"ד מועלין בגידולין ומשני ה"מ גידולין דחזו למזבח אבל גידולין דלא חזו למזבח אין מועלין בהם, ובתוס' שם כתבו דהיינו הך דאמרינן המקיז דם בבהמת קדשים מועלין בו, וצ"ע סתירת הסוגיות דהכא משמע דמועלין בדם דהוי מגוף הבהמה ואילו שם מבואר דהוי מדין גידולין, וברש"ש שם עמד בזה.

גמ' כל מקום שאמרו חכמים קדוש ואינו קדוש יפלו דמיו ללשכה.

בתוס' מבואר דכיון שאין לזה שימוש לגבוה הגזברין ימכרו אותם ויצאו לחולין ודמיהם יפלו לתרומת הלשכה, ובחזו"א (בכורות סי' י"ח סק"יז) תמה על דבריהם דכיון שהתוס' כתבו שיש בחלב המוקדשין איסור ליהנות מה"ת א"כ איך מוציאים אותו לחולין ע"י פדיון, הרי הוא קדוש בקדושת מזבח, וצ"ע. ועוד צ"ב אמאי הדמים יפלו ללשכה הרי הדין הוא שיפלו לקרבן שבאו ממנו אי הוי חלב עולה הדין שיפלו לעולה ואי חלב חטאת לחטאת.

ועוד קשה דאם יש לו פדיון וע"כ דקדושתו קדושת דמים ולא קדושת הגוף, א"כ שיהיה בו דין מעילה דהא כל הטעם שאין בו מעילה ביארו התוס' דהוא קדוש בקדושת מזבח ואינו ראוי להקרבה, אך אי ראוי לפדיון הרי דראוי שיקחו בדמיו קדשי מזבח ושפיר מיקרי קדשי ה' וצ"ע.

ומתבאר כאן חידוש שבחלב המוקדשין יש קדושת הגוף רק שאין בו שימוש להקדש, ולכן בעצם הקדושה שבו אין לו פדיון ולכן אין בו מעילה, ומ"מ הדין שהגזברין יכולים למוכרו בשביל שיהיה בו שימוש להקדש בדמיו ויפלו דמיו לתרומת הלשכה ולא לאותו קרבן משום דכל המכירה בשביל להוציא דמיו לשימוש ההקדש ולא מחמת עצם הקדושת הגוף של הקרבן.

תוס' ד"ה בד"א שהקדישו קדושת הגוף לגבי מזבח, וא"כ לא היה דעתו להקדיש דבר שאינו ראוי למזבח כמו חלב המוקדשין וביצי תורין ולכך אין מועלין.

צ"ע דהתוס' בסמוך כתבו שבחלב המוקדשין יש איסור הנאה מדאורייתא ואיך כתבו כאן שלא היה דעתו להקדיש חלב המוקדשין דא"כ איזה איסור יש בזה, ועיין ליקוטי הלכות שעמד בזה ועיי"ש מש"כ ובחזו"א, וצ"ל דכוונת התוס' הכא לבאר אמאי לא נימא דבכל קדושת הגוף כיון שאינו ראוי למזבח שיהיה בו מעילה מפני שיש בו גם קדושת דמים דחל בו דין ממון הקדש, וע"ז כתבו התוס' שאין דעתו להקדיש לדמים דבר שמקדישו למזבח ולא הוי רק קדושת הגוף ומכיון דאינו ראוי למזבח אין בו מעילה.

דף יג.

הקדיש בור ואח"כ נתמלא מים.

התוס' הקשו אמאי הקדש לא קני בחצר, ותי' התוס' דאין חצר להקדש משום דחצר משום יד איתרבי ואין יד להקדש, מבואר בדברי התוס' דאם היה חצר להקדש היה בו מעילה ואפילו בלא קדושת פה, אמנם ברמב"ן ב"ב עט. כתב דאע"ג דחצר קונה להקדש אין מעילה בזכייתה, ובריטב"א שם ביאר משום דלמעילה בעינן קדושת פה.

בחי' הר"ן שם הוכיח כשיטת הרמב"ן מהא דלר"י אין מועלין בגידולין ולשיטת התוס' דיש מעילה בממון הקדש ול"צ קדושת פה אמאי ליכא מעילה בגידולין, ואף ר' יוסי דפליג משום דס"ל דגידולין מהקדש קא רבו אבל במה שהחצר קונה גם ר"י מודה דאין מעילה.

וצ"ע לשיטת התוס' מהא דאין מועלין בגידולין, בקוב"ש (ב"ב אות רצח) כתב דלשיטת התוס' בהא גופא פליגי האם יש מעילה בגידולין אי בעינן קדושת פה למעילה או שיש מעילה בכל ממון הקדש, ולפי"ז כוונת התוס' לומר דחצר לא קונה להקדש ולכן גם למ"ד דיש מעילה בגידולין ליכא מעילה בחצר, ודוחק.

ויעי' בלשון הרשב"ם (ד"ה אין) שכתב "דס"ל לר"י אין מעילה בגידולין דמשום גרמא דקגרים ליה קרקע הקדש ליגדל אין לנו לעשותו הקדש דמ"מ אין ממון (ממשות) הקדש מעורב בהם" משמע מדבריו דבגידולין לא הוי ממון הקדש, וצ"ב טעמא דמילתא מאי שנא מגידולין של הדיוט שהם ברשות הבעלים ה"נ גידולי הקדש ליהוי ממון הקדש, וע"ע במנחת ברוך סי' ל.

עוד הקשה הקצוה"ח (סי' ר' סק"א) מהא דאין מעילה בקדשי עכו"ם ולשיטת התוס' דלא צריך קדושת פה ויש מעילה בממון הקדש מה שייד לחלק בין קדשי ישראל לעכו"ם, וכתב לחלק דבקדשי מזבח אין מועלין בקדשי עכו"ם דבעינן קדשי ה' אבל קדשי בדה"ב תלוי בממון הקדש וגם בקדשי עכו"ם יש מעילה, אמנם בקוב"ש מקשה שבתוס' בזבחים דף מ"ו ע"ב מבואר דליכא מעילה בקדשי עכו"ם גם בקדשי בדה"ב, וא"כ הדרא קו' לשי' התוס' דיש מעילה בממון הקדש אמאי ליכא מעילה בקדשי עכו"ם.

באו"ש פ"ה ה"ו ממעילה מקשה מדוע בקטן מופלא הסמוך לאיש אין חיוב קרבן במעילה בהקדשו הרי כיון שהקדשו הקדש הו"ל מעילה בממון גבוה.

בשיטת הרמב"ן כתב הריטב"א שאין מעילה אלא בקדושת פה ולא בדבר הקדוש מאליו דמעילה גבי קדושת פה כתיב, הקוב"ש הוכיח מדברי הרמב"ן דאיסור מעילה אינו מטעם גזילה שהרי החפץ שייד להקדש ואפ"ה אין בו מעילה אלא רק בקדושת פה, ולפי"ז ביאר דמחלוקת התוס' והרמב"ן בגדרי מעילה, עיי"ש.

והקצוה"ח שם מביא רא"י דלא כהרמב"ן ממש"כ הר"ן בנדירים דבככר של הפקר שמונח בתוך ד"א שיכול לקנות להקדש ויש בו מעילה אף דליכא קדושת פה, וצ"ע דהר"ן סותר דבריו דנקט כשיטת הרמב"ן, עוד הקשו אחרונים [עיין אחיעזר] על הרמב"ן מבכור שיש בו מעילה אף שאין קדושת פה.

ויש לבאר דסברת הרמב"ן דיסוד דין מעילה הוא שינוי היעוד לגבוה ולכן דוקא בקדושת פה שנתייחד לגבוה יש מעילה, משא"כ דבר הקנוי להקדש הוי רק ממון הקדש אבל ליכא יחוד לגבוה ומשוי"ה ליכא מעילה דלא חשיב שינוי רק כשהחפץ מיוחד לגבוה בקדושת פה, ולפי"ז מבואר דלא צריך דוקא קדושת פה אלא כל שנעשה מיוחד לגבוה, ומיושב הסתירה בר"ן דמהני קנין להקדש בד"א כיון דלא הוי ממון הקדש ממילא אלא שההקדש בא ע"י האדם חשיב יחוד לגבוה, ול"ק מבכור שהוא קדוש מרחם מצ"ע הוא מיוחד לגבוה.

וי"ל דהתוס' ג"כ סברי כשיטת הרמב"ן שבדבר הנעשה ממילא לא שייד מעילה רק דסברי דלאו דוקא בקדושת פה אלא גם מעשה קנין של ההקדש לא חשיב ממילא, ואי היה קנין חצר להקדש משום דאיכא יד להקדש בזה שההקדש עצמו קונה בחצר נעשה החפץ מיוחד להקדש ע"י המעשה קנין של חצר, ולא דמי לגידולין דהוי ממילא ממון הקדש בלא מעשה קנין של ההקדש, ולפי"ז מיושב כל הקו' הנ"ל דקדשי עכו"ם וקטן ליכא מעילה משום דליכא יחוד לגבוה אלא הוי רק ממון הקדש, משא"כ בחצר המעשה קנין בחצר של הקדש שהיד של ההקדש קונה את החפץ חשיב יחוד של החפץ לגבוה.

ולפי"ז כל המחלוקת של תוס' והרמב"ן בקנין חצר של הקדש האם חשיב מעשה יחוד לגבוה או דבעינן דוקא קדושת פה.

המנח"ח מצוה קכז אות ח' כתב דנפק"מ בין תוס' להרמב"ן אם יהיה איסור קודש במים דלדעת התוס' דההקדש לא קונה בחצר ולא הוא ממון הקדש ליכא כלל איסור, משא"כ לדעת הרמב"ן דלא הוא קדושת פה הוא רק חיסרון בדין מעילה דבעינן קדושת פה אבל יהיה איסור קודש דאורייתא.

אמנם יש אחרונים (קה"י בשבועות סי' כ') שנקטו בדעת הרמב"ן דכונתו דבדליכא קדושת פה לא הוא כלל הקדש אלא הוא ממון הקדש בלא קדושה דמצינו ממון הקדש בלא קדושה בהא דאמרין ב"מ דף נז לגבי פועלים שבונים בחול ואח"כ מקדישים אע"ג דהוי ממון הקדש, ולפי"ז כל שאינו מיוחד לגבוה ליכא קדושה רק שהוא ממון הקדש.

במתני' אילן ואח"כ נתמלא פירות.

רש"י כתב דבביכורים לא מיתוקמא שהרי אינם קריבין לגבי המזבח, ברבינו גרשום וברע"ב כתבו דראוים לביכורים, בתוי"ט תמה דמאי שייך מעילה בביכורים דהרי הם של כהן, ועוד מה שייך ביכורים בשל הקדש דבביכורים כתיב אדמתך.

תוס' ד"ה כל, שהרי הקרב והכרעים לא היו רוחצים אלא באמת המים. ברש"י בב"ב דף עט. הקשה דבגמ' בזבחים דף כב. מבואר דמים מכונסים כשרים לרחיצת הקרב והכרעים, ועוד דזה לא מקרי ראוי למזבח שיהיה בו מעילה וכה"ק בקר"א.

במתני' ולד המעושרת לא ינוק מן המעושרת.

ברש"י ור"ג פי' דמיירי בולד שנולד קודם הקדש אמו והוא חולין גמור ואסור לו לינק מחלב המוקדשין, (וצ"ב דא"כ מאי קמ"ל דפשיטא שאסור לחולין לינק חלב מוקדשין, וצ"ל דעיקר החידוש במתני' שאחרים מתנדבין כן), ומשמע מדבריהם דדוקא בולד חולין אבל אם הולד קדוש יהא מותר לינק מאמו.

אמנם התוס' דמיירי שהולד נולד לאחר שהוקדשה האם דהולד קדוש ואפ"ה אסור לו לינק מאמו, וביארו התוס' את דברי הגמ' דקבעי מנא הני מילי דלא ינוק מאמו והכתיב תחת אמו דמשמע אפילו היתה אמו קדושה מ"מ ינוק ממנה וקאתיא העברה העברה מבכור דאסור עיי"ש.

בקר"א מדקדק בדבריהם שכל הטעם שהוצרכו לילפוטא דאסור לינק מאמו מחמת דכתיב תחת אמו והמשמעות מקרא שמותר לינק מאמו, הרי שהסברא החיצונה לולי דאיכא משמעות מקרא דתחת אמו היינו אומרים שאסור לינק מאמו, וצ"ב מדוע מסברא איכא מעילה כיון שהולד קדוש למה יאסר לינק חלב המוקדשין.

וכתב הקר"א דצ"ל שהחלב שיש בו קדושת מזבח אסור להשתמש בו לד"א ולכן אסור אפילו להאכילו לבהמת הקדש דלא הוא למזבח, ולפי"ז כתב הקר"א שאם הקדיש את החלב מתחילה בשביל להניק ולדי קדשים יהיה מותר להניקן מכיון שלזה הקדישן מתחילה, אולם דבריו צ"ב כיון שחלב המוקדשין בלא"ה אינו ראוי להקרבה וכמב' בגמ' לעיל שדמיו יפלו ללישכה, וא"כ מדוע שיהא אסור להשתמש בו לצורך ולד הקדש, ועוד דהרי גם כאן הוא לצורך הולד שיקרב במזבח.

וצ"ל שהאיסור לולד הקדש לינוק מאמו מפני שאפילו שיש בו קדושה כיון שלהאכיל את הבהמה של הקרבן אינו חיוב שמוטל על ההקדש אלא על הבעלים נמצא שמה שהולד ינוק חלב המוקדשין לא חשיב צורך ההקדש אלא לצורך הבעלים ושפיר איכא מעילה מפני שמשמש בחלב המוקדשין לצורך הבעלים.

ולפי"ז מתבאר שרש"י ותוס' נחלקו האם יש איסור לולד קדוש לינוק מחלב המוקדשין, דלרש"י מותר דלהאכיל ולד הקדש לא הוא מעילה כיון שמשמש בחלב לצורך ההקדש אינו מוציאו לחולין אלא הוא שימוש לצורך ההקדש, והתוס' סברי דאסור לולד הקדש לינוק חלב המוקדשין מכיון שמוטל על הבעלים להאכילו חשיב שמשמש בחלב המוקדשין לצורך הבעלים ולא לצורך ההקדש.

מתני' ואחרים מתנדבין כן.

ברש"י פי' שמתנין שאם תקדש החלב יהא חולין, ובקר"א מקשה איך יכול להתנות דהו"ל מתנה על מש"כ בתורה, וצ"ל דהוי מדין שיור שיכול לשייר את החלב שלא יחול בו קדושה, וצ"ב מה שייך לשייר את החלב דהוי דבר שלא בא לעולם, וצ"ל דהוי שיור בעצם הבהמה לחלבה דלא הוי שיור בחלב אלא שמייר בגוף הבהמה לחלבה דהוי כמו קנין בגוף לפירות.

אך אכתי צ"ב דבשלמא בבהמת קדשים שהוא המקדיש יכול לשייר אבל במעשר בהמה הרי אינו מקדיש את המעשר בעצמו רק שנכנס לדיר ומתעשר וה"ז מתקדש מאליו ע"י המנין ואיך יכול להתנות ולשייר את החלב, ויעי' ברש"י שכתב שיכולים לעכב שלא תכנס נקבה זו לדיר עד לאחר זמן, וצ"ב כוונתו.

וי"ל דמהא דיכולים לעכב את החלב חזינן שלא חל חיוב מעשר בהמה על החלב עצמו אלא שבסתמא חל על החלב קדושה מפני שהוא חלק מהבהמה ויכול הבעלים לשייר את הבהמה לחלבה שלא יחול על החלב דין מעשר וה"ז כמו שאם החלב אינו שלו שלא יחול עליו דין מעשר.

הרמב"ם (פי"ג מהל' מעילה הי"ב) כתב "ויש לו לאדם להתנדב ולומר חלב בהמה זו החולין יהיה הקדש לוולדות קדשים שינקוהו כדי שלא ימותו", והראב"ד משיג ואם יאמר יהיה הקדש לוולדות מה יועיל אלא יזמין ולא יקדיש, ועיין מש"כ בכס"מ.

ומבואר ברמב"ם ולד הקדש אסור לו לינק מבהמת הקדש אלא א"כ הקדיש את החלב בשביל להניק ולדי קדשים, וכ"כ הקר"א שהרמב"ם למד כן מלשון המשנה מתנדבים דהיינו שהם היו מתנדבים להקדיש החלב לצורך הולדות דאל"ה לא שייך לשון נדבה, וצ"ב מה מועיל מה שמקדיש לצורך הולדות.

ויתכן לבאר דאין כוונתו להקדיש וליכא קדושת בדה"ב בחלב אלא רק שיהיה ממון הקדש ולכך יכול להניק בהם את הולד קדשים, ועו"ל דאפילו אי מקדיש לא חל קדושה על החלב אלא מקדיש חלב לינק שיחול קדושה על גוף לפירות שיהיה להקדש זכות לינק.

בתוס' (ד"ה אתיא) כתבו דאין לומר דהאיסור דוקא בחלב שפירש אבל בהנקה אינו אסור אי לאו קרא, ודבריהם צ"ב מסברא מדוע שלא איסור בחלב שלא פירש, ויתכן דכשהחלב בתוך הבהמה לא חשיב דבר בפני"ע שיש בו איסור דכשיונק לא חשיב משתמש בבהמה אלא שלוקח את החלב וכיון שהחלב אינו מציאות בפני"ע אין איסור בחלב, משא"כ כשהחלב יוצא הוי דבר קדוש בפני"ע ואסור להשתמש בו.

הפועלים לא יאכלו מן גרגרות הקדש וכן פרה מכרשיני הקדש.

ובגמ' יליף לה דישו שלך ולא דישו של הקדש, ופי' רש"י דפועלים ילפינן מקרא דרעך ולא של הקדש, אמנם בתוס' כתבו דילפינן פועל מפרה וכדאמרין בב"מ דאיתקש חוסם לנחסם.

בחי' רבינו חיים הלוי הלי' מעילה פ"ח ה"א כתב להוכיח דשני דינים נפרדים הם ולא שייך ללמוד זה מזה, דאע"ג דחוסם ונחסם שווין בדיניהו מ"מ חלוקים בעיקר חיובם דפועל עיקר חיובו מיקרי דבר שבממון וזכות, וראי' דפועל בן נח ג"כ אוכל אצל בן נח ואי נימא דהוי רק מצוה על הבעה"ב מה שייך שיהא דין זה בבן נח, אע"כ דהוי דין ממון ולכן גם בן נח שיש לו דין גזל ודינים הוי בכלל החיוב של אכילת פועל, משא"כ בשור דהוי רק איסור לאו ולא דין ממון כדחזינן שנוהג גם בבהמת עצמו דלא שייך בזה זכות ממון, ולכן בן נח אינו מוזהר על חסימת בהמה דאינו בכלל האיסורים.

ובתוס' בב"מ הקשו מדוע בעינן קרא דרעך ולא של הקדש גבי פועל מהיכי תיתי להתיר בהקדש ומאי שנא מאיסור נזיר ומע"ש שאסורים גם באכילת פועל, ותירץ הגר"ח דגבי שאר איסורים אין דין אכילת פועל מפקיע איסורים ורק במעילה מהקדש דיסוד הדין הוי איסור גזילה כשיש להפועל זכות אכילה א"כ אין בזה מעילה כלל, ולהכי בעינן קרא

למעט דאין לו זכות אכילה בשל הקדש, משא"כ לגבי שור דלא הוי זכות ממון וכנ"ל, וכתב עוד דאף אי מעילה אינה מדין גזל הקדש מ"מ הפקעת מעילה שייכא לדין ממון וכיון שיש לפועל זכות ממון פקע האיסור הקדש עיי"ש.

והק' הגר"ח לפי"ז אמאי בעינן קרא דדישו ולא של הקדש לאסור לפרה לאכול בשל הקדש, וכתב לבאר דבאמת אין איסור מעילה באכילת השור דלאו בר איסורין אלא שעצם ההקדש אית ביה דין בחפצא שלא ניתן לאכילת השור ולכן הבעלים צריכים למנוע אותו מלאכול ההקדש רק מכיון שיש לאו שלא תחסום והבעלים אסורים למנוע את אכילתו והשור אוכל ברשות ממילא ההקדש נאכל לו אף כשהוא בהקדשו, ולפי"ז כתב הגר"ח דשור ופועל שני דינים הם דבפועל שהוא בר מעילה כל ההיתר בהקדש משום שיש לו זכות ממון, משא"כ בשור אין בהיתרו הפקעת האיסור מעילה וממילא צריך תרי קראי לפועל ולפרה.

ויעי' בגליונות חזו"א שמקשה דלכא' צ"ע דבגמ' להלן יד. מבואר לגבי שכר האומנין דאין הקדש מתחלל על המלאכה, וא"כ אף אי איכא חוב ממון לפועל ה"ז דומה לשכר האומנין דאין הקדש מתחלל בלא פדיון.

ונראה דבשכר האומנין הוי חוב ממון על רשות ההקדש ולא על דבר מסוים ולכן בעינן חילול דאין ההקדש יוצא בלא פדיון, אבל אכילת פועל אית ליה זכות בפירות עצמם ומשו"ה גם בלא חילול ליכא מעילה.

בריטב"א ב"מ דף פז: ג"כ הקשה הקדש למה לי לאסור והלא יש בו מעילה מן התורה כיון שתלשו, וי"ל דאתיא אפילו כשהתנה שלא יחול עליו הקדש אלא בדמיו וכההיא שאמרו בונין בחול ואח"כ מקדישין, ומבואר בדבריו דיש ממון הקדש בלא קדושה ולכן בפועל שיש לו זכות אכילה ליכא מעילה.

וראה גם בקר"א שמקשה ג"כ למה לי קרא דמהיכי תיתי להתיר לפרה לאכול של הקדש, דגבי פועל כתבו התוס' ב"מ דסלקא דעתך כיון שהותר גזל לאכול של חבירו הו"א דשל הקדש מותר, אבל לגבי פרה ל"ל קרא, וי"ל דהו"א דמשום צער בע"ח הותרה גם בשל הקדש.

דף יג:

מתני' שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש.

בגמ' ב"ב דף כו: מקשינן רישא לסיפא דאי טעמא דאין מועלין ברישא משום דלגבי הדיוט אזלינן בתר אילן א"כ אמאי בסיפא בשרשי אילן של הקדש לא מועלין, ומתרצינן דהאי תנא ס"ל דאין מועלין בגידולין, ועוד תירוץ דברישא איירי בתוך ט"ז אמה דאזלינן בתר אילן ובסיפא בחוץ לשש עשרה אמה דלא אזלינן בתר האילן.

במנחת ברוך (סי' כט ענף ד') הקשה איך מדמה הגמ' דין שרשי אילן בהדיוט דהוי דין ממון לענין מעילה במתני' דהוי איסור שיהא תלוי בזה וזה גורם כמו בכל האיסורים, וכתב להוכיח מכאן דכל דיני הקדש תלויים רק בבעלות הממונית וכל היכא דהוי הקדש אית ביה מעילה ואם לאו לית ליה מעילה.

יעי' ברבינו גרשם שכתב ברישא דאזלינן בתר אילן ואילן בשל הדיוט הוא, וצ"ע דבסיפא מפרש כדמסקינן בגמ' ב"ב דטעמא משום דאין מעילה בגידולין וא"כ אפילו אי ניזל בתר הקרקע לא יהא מעילה דהו"ל גידולי הקדש ואין מעילה בגידולין.

ברש"י שם כתב דלא נהנין מדרבנן, ומבואר מדברי רש"י דלמ"ד דאין מעילה בגידולין גם ליכא איסור מדאורייתא, וכ"כ השיטמ"ק ב"מ נד: בשם הרא"ש והוכיח כן מפרק מקום שנהגו שהיו מתירים אנשי יריחו אפילו מדרבנן, ואע"ג דלא היתה דעת חכמים נוחה מהם אבל הם לא היו מתירים איסור דאורייתא.

ויעי' במנח"ח דנקט דלהרמב"ן דאפילו אם היתה קונה חצר להקדש ליכא מעילה דלא הוי קדושת פה אבל איכא איסורא מדאורייתא, ויעי' בר"ן שהוכיח כדברי הרמב"ן מדאיכא מ"ד דאין מועלין בגידולין, ולפי"ז צריך להיות איסור מדאורייתא בגידולין כמו בחצר להרמב"ן.

וצ"ל דרש"י והשיטמ"ק סברי כד' הרשב"ם ב"ב דאין מעילה בגידולין דהקדש לא זכי בגידולין וליכא איסור דאורייתא.

מתני' המים שבכד של זהב לא נהנין ולא מועלין.

המקד"ד (בסוף סי' ל"ה) הקשה דמבואר כאן מדלא מועלין דלא הקדישו את המים בקדושת פה, א"כ מאי מקשינן בגמ' סוכה ונייתי במקודשת, ומשני דקסבר דאין שיעור למים וכ"ש מקדשין שלא לדעת ואי מייתי במקודשת איפסלו בלינה, ואיך שייך שיתקדש בכלי שרת כיון דלא נתקדש בקדושת פה.

בהגהו' רא"ז מלצר כתב ליישב דכוונת הגמ' להקשות דהטעם שלא הקדישו את המים בקדושת פה מחמת שהניחו אותם בכלי חול ונייתי במקודשת וכיון שמניחם בכלי שרת גם יקדישם בקדושת פה.

בקה"י (סי' ה') כתב דשייך שיהיה ממון הקדש בלא קדושה ולכך אין מועלין בו אבל שייך בו קידוש כלי שרת כיון דהוי ממון הקדש, ויסוד דבריו מבואר בריטב"א ב"מ דיש ממון הקדש בלא קדושה, אך דבריו מחודשים דבמים שהם חולין מאי יהני שהמים הם ממון הקדש שיהא בהם קידוש בכלי.

אמנם יעי' ברש"י פסחים דף כב. (ד"ה כמים המתנסכים) שכתב שאסורות בהנאה שהרי קדש הם שקדשו בכלי שרת וכתב כל הנוגע בהם יקדש, משמע מדבריו דהמים של הניסוך מתקדשים בכלי שרת בלבד בלא קידוש פה, וקשה איך כלי שרת מקדש חולין.

וצ"ל דבדבר שיש לו בעלים לא מהני כלי שרת לקדשם כיון שלא נעשה מיוחד לקדוש ע"י הכלי שרת בלא קידוש פה, אבל מים של ניסוך שלוקחים אותם ממי השילוח שהם הפקר מהני בהם הקידוש כלי שרת להיות במקום הקידוש פה משום דעצם מה שהמים נמצאים בתוך הכלי שרת מהני ליחדם לקדוש ולכך הקידוש כלי שרת מקדשם, וצ"ע.

מתני' ערבה לא נהנין ולא מועלין.

התוס' כתבו דלא קדשו וצ"ב מה החידוש שלא מועלין. ולא נהנין לכא' משום דהוקצו למצותן וצ"ב דא"כ אין זה שייך למס' מעילה.

ברמב"ם פ"ה ה"ו כתב ערבה הגדילה בשדה הקדש לא נהנין ולא מועלין, והראב"ד השיג דלא נאמר במשנה שלא מועלין אלא בערבה שיחדה למצוה ולא בערבה של הקדש, ברמב"ם בפ"ה המשנה כתב דערבה שצומחת בשדה הקדש הואיל ואינה נמכרת ואינה ראויה לשום דבר לא נהנין ולא מועלין, וצ"ע מה החידוש דהא ליכא מעילה בפחות משוה פרוטה.

ויעי' בדבר אברהם ח"א סי' כה שביאר דשיטת הרמב"ם דכל שאינו עומד לשום שימוש של ההקדש לא לגופו ולא לדמיו אין בו מעילה אפילו שהוא שוה פרוטה ויכול למוכרו.

גמ' אמר ר"ל אין מועלין אלא בג' לוגין דקסבר ר"ל יש שיעור למים.

ברש"י זבחים דף קי: (ד"ה יש שיעור למים) כתב דלמ"ד יש שיעור למים כשיש יותר מג' לוגין מים לא מתקדש כלום, דאין זה ראוי לניסוך ואין כלי שרת מקדש אלא את הראוי לו, ומבואר חידוש שאם יש יותר בכלי מהשיעור חשיב אינו ראוי כיון שאינו מבורר לקדש רק חלק מהמים וצריך לקדש את הכל חשיב אינו ראוי לניסוך, וכ"כ השיטמ"ק בד' התוס' בפ"ה הראשון שאם יש בכלי יותר מג' לוגין אינם מתקדשים כלל ולאחר שנשאר בכלי רק ג' לוגין אחרונים הם מתקדשים ומועל בהם.

אולם בעול"ש נקט בד' התוס' דאפילו שיש יותר מתקדש שיעור ג' לוגין, וביאר הטעם שיש רק בג' לוגין אחרונים מעילה משום דכוונתו ששאר המים יהיה לאחריות, ולכן מתקדש רק הג' לוגין האחרונים שנתברר שהם המים שנתקדשו לניסוך.

ועוד כתבו התוס' לפרש שאפילו אם יש יותר מג' לוגין בעינן שיהנה משיעור ג' לוגין, ובקר"א תמה מהו הטעם שצריך ליהנות מג' לוגין הרי למעילה סגי בנהנה בשוה פרוטה.

בצ"ק בזבחים שם נקט דמש"כ רש"י דאם יש יותר משיעור ניסוך אינו מתקדש כלל היינו דוקא לענין שאינו חייב בחוץ וליכא פסול לינה ויוצא אבל יש חיוב מעילה, ולכא' דבריו צ"ב דכיון שלא נתקדש מה שייד שיהא בו דין מעילה, ונראה לפמש"נ דבמים של ניסוך מתקדשים בכלי שרת אפילו בלא קידוש פה כיון דמייחד אותם לניסוך ומשו"ה הדין שכלי שרת אינו מקדש את הראוי שייד רק לגבי פסול לינה ויוצא וכשיש יותר מהשיעור ליכא קידוש כלי שרת ליקרב ולא חל בהם פסול לינה ויוצא, אבל לגבי מעילה שהכלי שרת מייחד אותם לניסוך לא בעינן שיהא ראוי לו ואפילו יותר מהשיעור מתקדש לענין מעילה.

עי' רמב"ם פ"ב ממעילה ה"ט שכתב נתנו אותם בצלוחית מועלין בכולן, והיינו כמ"ד דאין שיעור למים, וצ"ע שהרמב"ם בהל' מעה"ק פ"יט ה"ז לגבי חיוב חוץ פסק כמ"ד דיש שיעור למים.

דף יד.

במשנה ואין מועלין לא בשיפוי ולא בנבייה.

יעי' ברש"י שכתב דבמשנה דלעיל שמועלין בכולם מיירי במקדיש עצים וכאן בגזברין שלוקחים עצים דאין מועלין בשיפוי ובנבייה.

וצ"ב מדוע ליכא מעילה בשיפוי ונבייה כיון שהעצים שייכים להקדש וגם השיפוי ונבייה הוי חלק מהעצים, וא"כ אמאי אין מועלין בכך הרי כבר הובא בשם הגר"ח דדין מעילה הוי משום דהוי גזל ממון ההקדש והכא דהוי בכלל העצים אמאי ליכא מעילה מדין ממון הקדש.

ועד"ז יש להקשות בשי' הרמב"ן דאפילו אי איכא חצר להקדש ליכא מעילה משום דבממון הקדש בלא קדושת פה ליכא מעילה, וצ"ע להגר"ח דדין מעילה הוי משום גזל הקדש אמאי ליכא מעילה משום דהוי ממון הקדש. ונראה דבדואי דין מעילה אינו תלוי בממון הקדש אלא יסודו חילול הקדושה אלא שהדין מעילה תלוי בדיני הממון ולא בגוף החפצא ולכן השיפוי והנבייה אע"פ דהוי ממון הקדש ליכא דין מעילה דאין זה דבר העומד לבנין ואינו חשוב להקדש לא חל בו דין מעילה.

הרמב"ם פ"ה ממעילה ה"ט כתב דהטעם שאין מועלים לא בשיפוי ולא בנבייה כיון שאינם ראויים למלאכה, וה"ז דומה למש"כ הרמב"ם לגבי ערבה שאין מועלים בה כיון שאין בה שווי להקדש, ובמתני' דלעיל במקדיש את החורש פי' דמקדיש את החורש מועלים בכולו אפי' בקן שבראש האילנות או שביניהם ולא שייד לדינא דמתני' דהכא, ובליקוטי הלכות כתב שלד' הרמב"ם מבואר מדוע התנא חילקן לשני משניות.

ויעי' ברבינו גרשם ושיטמ"ק תמורה דף לא: שכתבו דמתני' דהכא מיירי בקדשי מזבח שהגזברים לקחו עצים למערכה דאין מועלים בשפייה ונבייה שאינם ראויים למערכה, וצ"ע דהכא פי' שלקחו לצורך קורות, ועוד קשה שבגמ' מוכח דלא מיירי במתני' בעצי המערכה דא"כ מה שייד שיהא בהם חשש דילמא בעי למיזגא עליהו.

גמ' אמר שמואל בונין בחול ואח"כ מקדישים וכו'.

ברש"י (ד"ה מאי טעמא) מפרש דהא דבונין בחול דכיון דחייל קדושה על המעות אינו יכול לקנות בהם דבר של חולין כיון שהמוכר מועל בהם, וקשה אמאי המוכר יהא מועל בהם כיון שהמעות נתחללו על האבנים שקנה מהמוכר וצ"ע וכה"ק השפ"א.

ובתוס' ד"ה בונין בחול כתבו דהא דהוצרכו לעשות כן משום דאין הקדש מתחלל על המלאכה ולכך הוצרכו לבנות בחול ואח"כ יחללו על הבנין ויהא להם מעות ליתן שכר הבנין, ויעי' במשנה בשקלים פ"ד מ"ו דנחלקו ר"ע ובן עזאי האם הקדש מתחלל על המלאכה.

בקוב"ש (ח"ב סי' כ') הקשה מהגמ' ב"מ דף נז: ריבית להדיט ואין ריבית להקדש, ופריך ריבית דהקדש היכי דמי וכו', ומשני באבני בנין המסורות להקדש וכדשמואל דאמר בונין בחול ואח"כ מקדישין, דא"כ אין זה ריבית הקדש אלא ריבית דהדיט, וכתב דמוכח מכאן דאפשר להקנות להקדש ממון בלא דיני קדושה ומשו"ה הוי ריבית הקדש ומ"מ ליכא בהו מעילה כיון שאין בהם קדושה אלא רק קנין להקדש.

והביא ג"כ דברי הריטב"א בב"מ שכתב לתרץ קושית התוס' ל"ל קרא למעט רעך ולא של הקדש שאין אכילת פועל בשל הקדש תיפול"ל דהוי מעילה בהקדש, וי"ל דאיצטריך כשהתנה שלא יחול עליה הקדש אלא בדמיו וכההיא שאמרו בונין בחול ואח"כ מקדישין, וכונתו לומר שהקנה להקדש את החפץ לדמיו דהוי ממון הקדש בלא קדושה, אולם צ"ע בזה איך בונין ואח"כ מקדישים כיון דהוי כבר ממון הקדש קודם הבנין איך אח"כ מקדישים אותו הרי זה כבר ממון הקדש ומה שייך בו חילול.

אמנם ברשב"א שם מבואר דבונין בחול לא הוי ממון הקדש ואפ"ה ליכא ריבית, וז"ל "וא"ת א"כ הוה להו דהדיט ואסור כדאמרין לעיל, לא היא דהתם מעל ויצאו לחולין וקמו ליה ברשותיה, הלכך ידידה חשבינן ליה לגמרי, אבל הא לצורך הקדש מלוה וגזבר לאו לכיס ידידה קא מוסיף" עכ"ל, משמע מדבריו דאע"ג דלא הוי ממון הקדש מ"מ איכא סברא לגבי ריבית כיון שהאגר נטר הוי להקדש ליכא ריבית.

גמ' אמר שמואל בונין בחול ואח"כ מקדישין.

התוס' פ"י הטעם משום דאי אפשר לחלל על המלאכה, ובקר"א מקשה דלכא' הא דפליגי אי הקדש מתחלל על המלאכה היינו דוקא בקדושת הגוף או קדושת דמים שלא ניתן להוצאה כמו טלית של הקדש אבל מעות למה לא יתן אותם בשכר מלאכה כיון דעל מנת כן הקדישין.

וכוונתו להקשות אמאי בעינן לדין חילול הקדש דבלא"ה יכול ליתן את המעות לפועלים בשכר עבודתן שהרי לכך הוקדשו הדמים לשלם בהם את צרכי ההקדש וגם שכר הפועלים הוי ג"כ צורך ההקדש שההקדש חייב תשלום לפועלים על עבודתן.

ולכא' יל"ע בדבריו מה מפקיע את קדושת המעות הרי אין הקדש מתחלל על המלאכה, אולם יסוד הדברים הוא שכל שיש לו חוב מבדק הבית ליכא מעילה ונעשה המעות של הפועלים כיון שהמעות ניתנים להם כדין, וביותר לפי דברי הגר"ח דגדרי מעילה תלוי בדיני הממון.

ויעי' במהר"י קורקוס על הרמב"ם פ"ח ממעילה ה"ג כתב דאין הקדש מתחלל על המלאכה הוי דוקא בבהמה או טלית אבל בהקדש מעות לבדק הבית יכול ליתנם בשכר האומנין בשכרן יעו"ש, וכן נראה ברמב"ם פ"ח ממעילה ה"א שכתב הפועלים שהיו עושים בהקדש לא יאכלו מגרורות של הקדש ואם אכלו מעלו אלא ההקדש נותן להם דמי מזונות, מבואר דלא יאכלו מגרורות דהחפצא הוי הקדש אבל נותן להם דמים דהוי תשלום חוב של הקדש.

במאירי ב"ק דף לו: (הובא בכנסת הראשונים) כתב וז"ל "שור של ישראל שנגח שור של הקדש או של הקדש שנגח שור של ישראל פטור שנאמר רעהו ולא של הקדש, ושמה תאמר מה הוצרך לרעהו והרי נהנה מעל, כתבו גדולי פרונינשא בחיבוריהם שלא נאמר כן אלא בנהנה שלא לצורך, אבל כל חובות מההקדשות חייבים לפרוע אף מתרומת הלשכה, וכ"ש מבדק הבית המקבלו והנהנה ממנו אינו מועל, והרי שוכרים היו מכאן אומני בית אבטינס ודברים הרבה וה"ה לפרוע נזקין". מבואר בדבריו ג"כ שמה שההקדש חייב לישראל כיון שהמעות ניתנים לו כדין ליכא בזה מעילה, ובקובץ הערות סי' נב מקשה דלדברי המאירי יקשה מדוע הוצרכו לחלל את שכר האומנין אמאי לא יתן להם את המעות בשכר עבודתן.

ויעי' בתמורה דף לא: במשנה אין נותנין מהם לאומנין בשכרן משא"כ בקדשי בדק הבית, ובתוס' שם כתבו תימה אלא מאי עבדין מינייהו אי לאו דיהבינן ליה לאומנין בשכרן לחזק בדק הבית, וכתבו התוס' דס"ד דאין מותר לקנות אלא עצים ואבנים שהם לצורך הבנין וקדושתן נשארה עליהם אבל ליתן לאומנים בשכרם להוציאם לחולין אסור אלא מתנדבין מעות בפני עצמם לפרוע לאומנין משום הכי איצטריך קרא דמאותם עצמם שהוקדשו נותנין לאומנין. ובכתבי הגר"ז הקשה דמבואר שם שנותנין שכר לאומנין מבדק הבית וצ"ע מסוגיין דאמר שמואל שבונים בחול ואח"כ מקדישין דבעינן לחלל את שכר האומנין על מעות חולין.

התוס' (ד"ה בונין בחול) הקשו מהא דמגיהי ספרים שבירושלים נוטלים שכרן מתרומת הלשכה, ומאי שנא משכר האומנין שאינם נוטלים שכרן מבדק הבית.

ובקר"א דייק מדוע התוס' הקשו דוקא ממגיהי ספרים ולא מכל הני שנוטלים שכרן מתרומת הלשכה כמו בית אבטינס, וכתב הקר"א דמהתם לא הקשו התוס' משום דצורך קרבן כקרבן דמי, ולכן התוס' מקשים רק ממגיהי ספרים.

אולם הקר"א מקשה דאי אמרינן דאפשר לשלם מבדק הבית לצורך קרבן מדוע שלא יוכלו ג"כ לשלם לשכר האומנין הבנין, וכתב ע"ז הקר"א דעכ"פ הכי שפיר טפי כיון דאפשר לעשות תקנה, מבואר מדבריו דכל הדין של שמואל דבונים בחול הוי מדרבנן.

וכע"ז כתב הקרית ספר בפ"ח מהל' מעילה שכל הדין של שמואל דאין מחללים את ההקדש על המלאכה הוי דין מדרבנן.

פרק רביעי – קדשי מזבח

דף טו.

מתני' קדשי מזבח מצטרפים זה עם זה למעילה וכו'.

הנתייה"מ (סי' כח סק"א) הקשה בגמ' בכריתות דף יג: יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד, טמא שאכל חלב והיה מהמוקדשין ביוה"כ, והק' מה שייך אשם מעילות בנותר דהא אמרינן בפסחים האוכל הקדש חמץ לא מעל לפי שאין לו דמים, והרי נותר הוי איסור"נ כחמץ בפסח ואמאי יש בו מעילה.

ותירץ דחלוק קדושת בדק הבית דהוי קדושת דמים מקדושת מזבח, דיסוד דין מעילה בבדה"ב הוא מדין גזילה וכמבואר בתוס' בכתובות דף ל: שגזל ממון מהקדש ולפיכך אם אין דמים לא שייך בו מעילה, משא"כ בקדושת הגוף דלא שייך בו דין ממון הדין מעילה לא הוי מדין גזילה ומה שמשלם קרן וחומש הוי משום כפרה, ולכן גם באיסורי הנאה יש בו דיני מעילה.

בשער"י (ש"ג פכ"ג) תמה על דבריו מהא דמבואר במתניתין דקדושת הגוף וקדושת דמים מצטרפים למעילה, ואיך מצטרפים חצי שיעור דגזילה וחצי שיעור דכפרה.

ונראה דגם לד' הנתיבות יסוד דין מעילה בבדה"ב וקדושת הגוף הוא אחד דליכא שני דיני מעילה, דעיקר הדין מעילה בין בקדושת הגוף ובין בבדה"ב הוא שינוי מהקדושה לחולין, ולכן אע"פ שלגבי התשלומין יש חילוק בין דין מעילה בבדה"ב דהוי דין ממון והשינוי הוא מדין גזילה שגזל את ההקדש, ובקדושת הגוף דליכא דין ממון ולא הוי מדין גזילה השינוי הוא שנהנה ממנו ומשנה מדיני הקדושה שבו, אפ"ה קדושת הגוף ובדה"ב מצטרפים לענין שם מעילה דהוי שינוי מקדושתו ואפילו דלא שייך לצרפם לענין התשלומין יש בהם צירוף לענין הקרבן.

אולם אכתי צ"ע דלפי ההו"א בד' רב ינאי דליכא דין מעילה בקדשי מזבח, וכל הדין שמצטרפים קדושת מזבח ובדה"ב
הוי רק למעילה דרבנן דליכא קרבן, ומוכח שהצירוף למעילה בבדה"ב וקדושת הגוף הוי גם לענין התשלומין, וא"כ
הדק"ל איך שייך לצרף תשלומי גזילה ביחד עם תשלומי כפרה.

עוד הקשה בשער"י דאם מעילה בקדושת הגוף מדין כפרה היה בדין שגם כשיש ספק חייב לשלם קרן וחומש כמ"ש
התוס' לענין תרומה, ולהדיא תנן בכריתות כג': דבספק מעילה אינו חייב לשלם קרן וחומש ואיירי שם במעילה של
קדוה"ג דקתני חתיכה של קודש ושל נותר, ומוכח דגם מעילה דקדושת הגוף לא הוי כפרה רק חיוב תשלומין מדין
גזילה ולכן פטור מספק.

יש מהאחרונים (הגהו' אמרי ברוך ומנ"ח מצוה קכז) שכתבו שהנתיבות כיון בזה לדברי התו"י בכריתות יג': שכתב
וז"ל "והא דחייב אשם מעילות אנוס" דלא שוה מידי ואמרין בפ' כל שעה האוכל חמץ של הקדש בפסח לא מעל
התם בקדושת דמים דלא נחת עליו קדושת הגוף וכשנאסר בהנאה אינו שוה פרוטה ולא נהנה מההקדש שוה פרוטה",
ולכא' מבואר בדבריו כהנתיבות דשאני מעילה בקדושת הגוף שאין חיובו מחמת הגזילה ממון.

ובשער"י כתב דאין ראוי מדברי התו"י שמעילה בקדושת הגוף מטעם כפרה, דכל דברי התו"י לפרש מדוע איכא מעילה
בנותר כיון דהוי איסור"נ אין בו צורך להקדש וליכא מעילה משום שלא הפסיד להקדש כלום, וא"כ שפיר י"ל דמעילה
בקדושת הגוף ג"כ הוי מדין גזילה, אלא שמתחלק ענין הגזילה דלגבי קדושת דמים דאיכא להקדש ממון לא הוי גזל
רק כשגזל את דמיו, אבל בקדושת הגוף דלא הוי ממון הקדש אע"פ דליכא גזילת דמים שייך גזילה להקדש במה
שנהנה ש"פ ה"ז גזל דבר שגופו הקדש לחולין.

ויעי' ברש"י כריתות דף כג'. ד"ה בגסה שכתב דהא דאיכא מעילה בנותר ואע"ג דאיסור"נ הוא כשאר כל קדשים
האסורים בהנאה שמועלין בהם דהאי נמי חזי לגבוה שאם עלו לא ירדו, ולכא' עלו לא ירדו לא הוי שווית ממון
להקדש, אלא כל שיש בו צורך להקדש דאם עלו לא ירדו הוי מעילה ולקחה מהקדש.

ויעי' בחי' הגר"ח בהל' מעילה שהוכיח דמעילה משום גזל מהא דשיעור מעילה בפרוטה, וכן מצירף את המעילה לזמן
מרובה דחייב דמוכח דחיובו מדין גזל עיי"ש, והרי דינים אלו הוא גם בקדושת הגוף, וא"כ מוכח דגם מעילה בקדושת
הגוף הוי מדין גזל.

תוס' ד"ה קדשי מזבח.

מבואר בתוס' דאיכא פלוגתא מהו שיעור מעילה באכילה האם בשוה פרוטה או בכזית, וברש"ש ציין להסוגיא
בפסחים לג'. דאיתא מחלוקת רבי ורבנן בהזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה, ומפרש בגמ'
דטעמא דרבי דגמר חטא חטא מתרומה, ומה תרומה במיתה אף מעילה במיתה ומינה מה תרומה בכזית אף מעילה
בכזית יעו"ש.

וברש"ש שם נקט דאיכא שני מחייבים במעילה יש חיוב מעילה באכילה ששיעורו בכזית ויש עוד חיוב בנהנה בלא
אכילה ששיעורו בשוה פרוטה.

במשנה קדשי בדק הבית מצטרפים זה עם זה למעילה.

צ"ב מדוע בעינן לדין צירוף הרי הכל הוי קדושה אחת, ולכא' נראה ראוי לד' הרמב"ם פ"ד מתמורה ה"א שיש חילוק
קדושות בבדק הבית ואין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח, אולם י"ל דאפילו להראב"ד דס"ל דאין חילוק קדושות
היינו לענין דינא דאין משני, אבל גם להראב"ד יש שני דברים בדק ההיכל ובדק המזבח ולכך צריך לדין צירוף
למעילה.

אך אכתי צ"ב כיון דבדק הבית המעילה הוי מדין גזילה של ממון הקדש וא"כ גם בלא דין צירוף יהיה חיוב מעילה
מדין ממון וכמו בגזילה שאם גזל שני דברים שיש בהם ביחד שוה פרוטה שחייב לשלם.

ונראה מוכח מכאן דאף בקדשי בדה"ב דהוי ממון הקדש וחיובא דמעילה מדין גזילה מ"מ עיקר דין המעילה הוי חילול הקדושה אלא דהאיסור תלוי בדין הממון, ולכן לולי דין צירוף כל חפצא יש לו קדושה עצמית והוי מעשה מעילה בפני"ע בפחות מש"פ ולכך בעינן לדין צירוף גם בקדשי בדה"ב.

גמ' קדשי מזבח מצטרפים זה עם זה למעילה מדרבנן.

התקנת עזרא מקשה לגבי מה קדשי מזבח מצטרפים למעילה דרבנן דהא לעיל דף ב: מבואר דבמעילה דרבנן ליכא קרבן אשם וחומש אלא רק חיוב קרן לחוד והרי תשלומי קרן גם בפחות מש"פ משלם כדילפינן בגמ' ב"מ דף נה: בברייתא לרבות פחות מש"פ להישבון וכן פסק הרמב"ם פ"ז מהל' מעילה ה"ח דהמועל פחות מש"פ בין בזדון ובין בשגגה משלם קרן ולא חומש ואשם, וא"כ לענין מה צריך צירוף במעילה דרבנן.

ולכא' יש לומר דליכא כלל שכל מעילה דרבנן ליכא חומש דכל מה שמבואר בגמ' לעיל דף ב: היינו לענין קדשים שמתו דאיכא חיסרון בעצם הקדושה אף שרבנן תיקנו מעילה לא חיבו חומש משא"כ בקדשי מזבח לר' ינאי דליכא חיסרון בגוף הקדושה רק שנתמעט מדין מעילה דלא הוי מיוחדים לה' כשרבנן תיקנו דין מעילה חייבו ג"כ חומש כיון דאית ביה קדושה גמורה, ולפי"ז י"ל דהדין צירוף הוא לגבי חיוב חומש.

אולם בד' רש"י לעיל שכתב דהטעם דבמעילה דרבנן ליכא חומש כיון שהחומש תלוי בקרבן ובמעילה דרבנן ליכא קרבן דהוי חולין בעזרה ליכא נמי חומש, ומהאי טעמא בכל מעילה דרבנן כיון דליכא קרבן לא שייך חיוב חומש, וא"כ הדק"ל לגבי מאי יש דין צירוף במעילה דרבנן.

ובתקנת עזרא תירץ דבמעילה דרבנן לא נתרבה פחות מש"פ לענין תשלומין, ולכן צריך לדין צירוף לענין החיוב קרן, שבמעילה דרבנן אינו מתחייב בתשלומי הקרן בפחות מש"פ, ויל"ד כדבריו ברש"י לעיל דף ב: שכתב לגבי מעילה דרבנן דליכא חיוב קרבן וחומש כיון ש'נהנה שוה פרוטה מעל' הרי שהחיוב קרן במעילה דרבנן רק בשוה פרוטה.

גמ' במאי אילימא בקדשי בדק הבית אפילו כי מתו נמי לא יהא אלא דאקדיש אשפה וכו'.

התוס' הקשו מה הדמיון לאשפה שהיא ראויה לפדיון משא"כ בקדשי בדה"ב שמתו דבעינן העמדה והערכה, ותירצו דקסבר קדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה, א"נ מי לא עסקינן דהעמידן מחיים, מבואר בדברי התוס' דקדשי בדה"ב שמתו אם אין להם פדיון אין בהם מעילה, ובסוגיין מירי בכה"ג שיש להם פדיון או משום דלא בעינן העמדה והערכה או משום שהעמידן מחיים.

אמנם הרמב"ם פ"ג דמעילה דקדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה ד"ת, משמע דדוקא קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה אבל קדשי בדה"ב שמתו יש בהם מעילה מדאורייתא, וצ"ע דהרמב"ם בהל' ערכין פ"ה ה"ב פסק דבקדשי בדה"ב בעינן העמדה והערכה וא"כ אין להם פדיון ואמאי יש בהם מעילה מדאורייתא, ובכס"מ כתב דאף קדשי בדה"ב יצאו מידי מעילה וכוונת הרמב"ם לרבותא דאפילו קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה.

ובגליון הרעק"א תמה על דבריו דבסוגין איתא להדיא דבקדשי בדה"ב לא שייך דין קדשים שמתו, וכתב הרעק"א בדברי התוס' יש ליישב קצת, ונראה דכוונתו שהתוס' כתבו דסוגיין אזלא כמ"ד קדשי בדה"ב לא היו בכלל העמדה והערכה ולכן יש להם פדיון, וא"כ הרמב"ם שפסק כמ"ד דבקדשי בדה"ב בעינן העמדה והערכה וכיון שאין להם פדיון יצאו מידי מעילה.

אולם בחי' רבינו חיים הלוי הל' מעילה נקט בד' הרמב"ם דדוקא קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה אבל בקדשי בדה"ב שמתו יש בהם מעילה מדאורייתא, וביאר דרך בקדשי מזבח שקדושתן למצותן להכי כשמתו ולא חזיין תו למצותן פקע מיניהו דין קדשי ה' ולית בהו מעילה, משא"כ בקדשי בדה"ב דהן של הקדש בקנינם א"כ לא שייך בהם כלל מתו ולא איכפת לן כלל מה דלא חזיין תו למצותן כיון דעכ"פ הרי הן קנין לגבוה שפיר מועלין בהם.

ולכא' יסוד דבריו דבקדשי מזבח אמרינן בב"ק מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן וכל הדין מעילה מחמת הקדושה שעומדים להקרבה ולכך בקדשים שמתו דאין להם הקרבה פקע מהם הקדושה ואין בהם מעילה, משא"כ בקדשי בדה"ב דהוי ממון הקדש ולכך גם לאחר שמתה היא ממון הקדש ולא פקע ממנה הקדושה ויש בה מעילה.

אמנם החזו"א בגליונות והגר"י אברמסקי הקשו מהא דמבואר בגמ' בפסחים כט. דחמץ של הקדש בפסח לא מעל ומבואר דאף קדשי בדה"ב אם אינם ראויים לפדיון ליכא מעילה, ומאי שנא מקדשי בדה"ב שמתו. בחי' מרן רי"ז הלוי במכתבים (עמ' פב ד"ה משי"כ הדר"ג) כתב ליישב זאת, דהאוכל חמץ של הקדש בפסח לא מעל משום דחסר בהנאת פרוטה ולא משום דהוי קדשים שמתו, והרא"י דבסוגי' שם מבואר דתלוי בדין דבר הגורם לממון דאי כממון דמי דזה שייך לדיני ממונות ולא לדין קדשים שמתו דנפקע מהחפצא דין מעילה משום דלא חזי למצותיה ולא הוי קדשי ה', אבל הדין קדשים שמתו הוא הפקעת דין מעילה מגוף החפצא ולהכי לענין הדין קדשים שמתו נקט הרמב"ם קדשי מזבח דדוקא בקדשי מזבח דקדושתן למצותן הוא דפקע מינייהו דין קדשי ה' עי"ז דלא חזו למצותן ולא בקדשי בדה"ב דהם של הקדש בקנינם וכמ"ש הגר"ח.

בקה"י (סי' ו') מקשה עי"ז דאכתי צ"ב דהא מהאי טעמא גופא דליכא הנאת ש"פ לא יהא מעילה גם בקדשי בדה"ב שמתו, שהרי אין להקדש בהם ש"פ דכיון דאינם ראויים לפדיון ואזלי לאיבוד, ולמה איכא מעילה בקדשי בדה"ב שמתו, וביאר דמה שהוא אסור בהנאה מדין הקדש ומחמת זה אינו שוה כלום זה אינו מפקיע ממנו דין מעילה כיון דאילו היה חולין היה בו דמים מיקרי דבר שיש בו דמים ורק חמץ של הקדש שאפילו אי היה חולין לא היה בו דמים מחמת דהוי אבאיסור הנאה מחמת איסור חמץ הו"ל דבר שאין לו דמים ואין בו מעילה, ולכך קדשי בדה"ב שמתו איכא מעילה אפילו שלהקדש אינו ראוי לכלום כיון דאילו הוי חולין היה שוה פרוטה יש בו מעילה ולא דמי לקדשי מזבח שמתו דפקע מינייהו דין קדשי ה'.

עוד יש לבאר באופן אחר דיש לחלק בין חמץ בפסח דאיכא חיסרון בחפצא דהוי איסור הנאה ואין לו שווי ממון כלל, משא"כ בקדשי בדה"ב שמתו דכל החיסרון מחמת שאין להם פדיון כיון שאין להם העמדה והערכה הוי דין צדדי שצורת השומא דבעינן העמדה והערכה והוי רק חיסרון בהיכי תמצי של הפדיון ומחמת כן לא נפקע מהם הדין ממון ויש בהם מעילה, ולא דמי לחמץ בפסח דאין לו פדיון מחמת דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים דהוי חיסרון בגוף הדבר שאין לו שווי להקדש מחמת דאי אפשר לפדותו, אולם כ"ז שייך לגבי קדשי בדה"ב שאין בהם דין קדשים שמתו, אבל בקדשי מזבח דיש בהם דין קדשים שמתו כיון שאינם ראויים למצותן פקע מהם הקדושה וגם היכא דהוי חיסרון דאין להם פדיון ג"כ ליכא מעילה.

אולם בד' התוס' לכא' נראה דלא כהגר"ח שמבואר בדבריהם דבקדשי בדה"ב אם אין להם פדיון ליכא מעילה מדין קדשים שמתו, אך יתכן לומר דבאמת גם התוס' סברי שבקדשי בדה"ב ליכא דין קדשים שמתו כיון דקדושתם מחמת שהם ממון הקדש, אלא שהתוס' הקשו דאף בקדשי בדה"ב כיון שאין להם פדיון אין להם דין מעילה כיון שאין להקדש שווית ממון וה"ז דומה להאוכל חמץ הקדש בפסח דלא מעל מחמת דהוי איסור"ן, וסברי התוס' דליכא חילוק בין איסור"ן לקדשי בדה"ב שמתו דכל היכא דאין להקדש אפשרות להשתמש בממון ג"כ אין מעילה, אולם לפי הרמב"ם יש חילוק שבקדשי בדה"ב יש בהם מעילה דלא דמי לחמץ בפסח דהוי איסורי הנאה דלא הוי בר דמים, משא"כ בקדשי בדק הבית דלא שייך לפדותם במציאות מחמת דין צדדי בצורת השומא לא חשיב דאין להקדש בהם ממון ויש בהם מעילה.

ויעי' בחי' מרן רי"ז הלוי במכתבים שם דכתב ומשי"כ הדר"ג להוכיח מהסוגי' דפסחים דגם בקדושת בדה"ב איכא דין קדשים שמתו, הרי דהשואל (ה"י הגר"י אברמסקי) נקט דחמץ של הקדש בפסח לא מעל משום דהוי קדשים שמתו,

והגרי"ז פליג ע"ז דליכא דין קדשים שמתו כיון שיהא ראוי לאחר הפסח לא נפקע ממנו דין קדשי ה' וע"כ דלא מעל משום דאין לו שווית ממון.

אולם בד' הגר"י אברמסקי מבואר להיפך דלגבי דין קדשים שמתו לא מהני מה שיהא ראוי לאחר הפסח כיון דהשתא לא חזי לגבוה אבל לא חשיב דבר שלא בר דמים כיון שהוא ראוי לאחר הפסח חשיב דיש לו שווית ממון וע"כ דהטעם דלא מעל משום דהוי קדשים שמתו וכנ"ל.

פרק חמישי - הנהנה מן ההקדש

דף יח.

במשנה הנהנה מן ההקדש וכו' כל דבר שיש בו פגם לא מעל עד שיפגום.

עיקר חיוב מעילה בנהנה מן ההקדש אלא שילפינן מתרומה שבדבר שיש בו פגם צריך גם שיפגום, וצ"ב מהו גדר הדין שבדבר שיש בו פגם אינו חייב על ההנאה לחוד עד שיפגום, ומאי שנא מדבר שאין בו פגם שיש בו מעילה בהנאה לחוד בלי פגם, מדוע בדבר שיש בו פגם ליכא מעילה בהנאה בלי פגם.

ולכא' י"ל דאף בדבר שיש בו פגם עיקר המחייב הוא מה שנהנה מן ההקדש רק שבדבר שיש בו פגם כיון דדרך תשמישו של החפץ ע"י פגימה אם נהנה בלא פגימה אין זה נחשב למעילה כיון שאין החפץ עומד להנאה כזו רק להנאה עם פגימה לא חשיב הנאה מהקדש שיש בה מעילה.

אולם ד"ז צ"ע דבגמ' להלן דף יט. מבואר דבקדשי מזבח בבהמה תמימה כיון שנהנה פרוטה מעל בלא פגימה מפני שלא שייך בה פגם למזבח דבהמה בין כחושה ובין שמינה חזיא לכפרה ואין בה תורת פגימה, ויעי' ברש"י לעיל ב: (ד"ה כשהיא) שכל דבר שאינו עומד לדמים כגון כוס של זהב של הקדש יש בו מעילה בהנאה לחוד בלא פגימה, וצ"ע דאי הוי תנאי בהנאה מאי נפק"מ למה הדבר עומד להקדש.

עוד צ"ב לפי"ז מדוע בדבר שיש בו פגם לא הוי מעילה עד שיפגום בפרוטה כמבואר במשנה דף יט: הרי אי הוי דרך תשמישו בכך ימעול גם כשחסרו בפחות מש"פ.

ונראה דיסוד דין מעילה הוא שינוי מהקדש לחולין וכמבואר בגמ' דילפינן מקרא דאין מעילה אלא שינוי דהיינו לקיחה מהקדש להדיוט, וגם בהנאה יסודו מדין שינוי ולא מחמת מה שנהנה מההקדש אלא שלוקח הנאה מהקדש ולכן בדבר שאין בו פגם השינוי בהנאה לחוד, אבל בדבר שיש בו פגם לא חשיב שינוי מהקדש לחולין בהנאה לחוד בלא שיפגום משום שהחפץ עומד להקדש להנאה שיש בה פגם לא הוי לקיחה מהקדש עד שיהנה ויפגום.

ולכן בקדשי מזבח שהקרבת עומד להקדש להקרבה או כל היכא שאינו עומד להקדש לדמים כל הנאה לחוד אפילו בלא פגימה הוי לקיחה מהקדש, ולכן גם בהמה שהיא דבר שיש בו פגם יש בה מעילה בהנאה לחוד כיון דהלקיחה מההקדש אינה החיסרון ממון אלא עצם ההנאה.

ולפי"ז מבואר שבדבר שיש בו פגם צריך גם הנאה וגם שיפגום כדי שיחשב שינוי מהקדש לחולין דהוי מעשה לקיחה בהנאה והפגם מהקדש לחולין, ובגמ' להלן מבואר דבעינן שיהנה ש"פ ויפגום ש"פ משום דבלא"ה לא חשיב לקיחה מהקדש לחולין.

בשפ"א דף יט: חקר מה הדין אם נהנה יותר משו"פ ופגם ש"פ כמה התשלומין לפי מה שנהנה או לפי מה שפגם, ולכא' יסוד הנידון בזה מהו עיקר המחייב האם הנאה או הפגם, ויעי' בלשון רש"י כאן שכתב לא מעל אלא כשיפגמו דלא אזלינן בתר הנאה אלא בתר הפגם משמע קצת דהעיקר בלקיחה הפגם, אמנם בלשון הרמב"ם פ"א ה"ג מבואר שחילק בין שוגג למזיד שכתב 'כל המועל בזדון לוקה ומשלם מה שפגם מן ההקדש' משמע דמשלם את הפגם, ובהמשך דבריו מעל בשגגה משלם מה שנהנה ותוספת חומש, וצ"ע.

אולם י"ל דבאמת עיקר הספק אינו תלוי מהו עיקר החיוב במעילה על ההנאה או על הפגם, אלא שיש נידון אחר מהו הדין תשלומין במעילה, האם התשלומין הם בפגם דהיינו על מה שנחסר להקדש או בהנאה דהיינו על מה שהוציא מהקדש להדיוט.

ויעי' ברעק"א בפסחים כט. (דו"ח מערכה ה' אות ח') לגבי אוכל חמץ של הקדש בפסח שהקשה לשיטת הריצב"א בתוס' בכתובות שפה הוי קנין, א"כ ע"כ צ"ל דמיירי שתחב לו חבירו לאונסו עד דלא מצי לאהדורי ע"י הדחק דתו לא קני אח"כ בקנין פה כיון דכבר ממאס ואינו שוה פרוטה, וא"כ אמאי יש מעילה בבליעתו דהא לא פגם שוה פרוטה

דאף אם היה מחזירו לא היה ש"פ ואע"פ שנהנה ש"פ מ"מ כיון דלא פגם בשוה פרוטה לא מעל דבעינן הנאה בש"פ ופגימה בשוה פרוטה. יעו"ש.

מבואר בדברי הרעק"א דאפילו שפגם את כל החפץ וכילה אותו לגמרי מ"מ לא סגי במה שנהנה ש"פ אלא בעינן שיפגום ש"פ, מבואר דהפגם לא הוי רק שיעור בהנאה דהרי כאן בודאי שנשתמש בשוה פרוטה, אלא דהפגם הוי עצם המעשה מעילה דבעינן שינוי מהקדש לחולין וכל שלא פגם ש"פ ליכא לקיחה של שוה פרוטה מהקדש.

בגמ' לעיל דף יג. הדש קלעילין בשדה הקדש מעל, ופריך והא בתלוש בעינן ומשני אמר רבינא ש"מ אבקה מעלי לה, וברמב"ם פ"ה ממעילה ה"ה כתב הדש בשדה הקדש מעל שהאבק שלה מועיל לשדה ופ"י הכס"מ דכוונת הרמב"ם שמועיל לדבר הנידש בשדה) והרי נהנה באבק ופגם השדה.

ולכא' צ"ע מדוע יש מעילה היכא דנהנה מהאבק שהוא תלוש והרי הפגימה היא בשדה שהוא מחובר והרי נתבאר שהפגימה לא הוי רק גדר בהנאה שיהנה דרך תשמישו אלא הפגימה הוי חלק מהלקיחה מההקדש וא"כ כשפגם בשדה נמצא שהשינוי מההקדש הוי במחובר ואמאי יש בו מעילה, וצ"ל דהרמב"ם סובר דאף בדבר שיש בו פגם עיקר המעשה מעילה הוא בהנאה רק כדי שיחשב שינוי בעינן פגם ולגבי דין מחובר אזלינן בתר ההנאה ולא בתר הפגימה, וצ"ע.

תוס' ד"ה ואומר, אבל שינוי בלא הנאה כגון מעות של הקדש דמוציא לחולין שלוקח בהם חפץ לעצמו או כדתנן במתני' גבי אבן או קורה של הקדש נתנה לחבירו מעל דאין גופו נהנה מן ההוצאה עצמו אימא אין בזה מעילה וכו'. מבואר בדברי התוס' דאם קנה חפץ מדמי הקדש לא יתחייב מטעם הנאה מההקדש אלא משום שינוי רשות דילפינן מע"ז דיש מעילה בהוצאה מרשות לרשות גם בלא הנאה.

בקר"א תמה מדוע כשקונה חפץ במעות הקדש לא חשיב נהנה במה שקנה את החפץ ואמאי לא יתחייב במעילה משום דנהנה מההקדש, וכן משאיל קרדום לחבירו טובת הנאה של השאלה נחשב להנאה וכמבואר להדיא בגמ' ב"מ צט. דמעל לפי טובת הנאה.

ונראה דחלוק דין מעילה משאר איסורי הנאה, שבכל איסור"י האיסור הוא ההשתמשות בחפץ ובכלל האיסור הנאה שאסור למוכרו כיון שהאיסור הוא להשתמש בחפץ וכשמקבל דמי החפץ הו"ל השתמשות באיסור הנאה, משא"כ במעילה שהאיסור לקיחת הנאה מהקדש שיש איסור בשינוי שמשנה את היעוד של החפץ להקדש להנאת ההדיוט, ולכן כל האיסור ליהנות מגוף החפץ אבל כשמוכר או משאיל את החפץ אפילו שמקבל דמיו או טובת הנאה אי"ז שינוי של החפץ להדיוט ואפילו שמרויח מהקדש ממילא דמיו לא הוי הנאה של מעילה רק כשמשמש בגוף החפץ ולא שבגללו יש לו רוח ממון שקיבל את דמיו, ולפיכך בעינן לילפותא מע"ז דאיכא מעילה של הוצאה מרשות לרשות דהא גופא שמשנה מרשות ההקדש חשיב שינוי של מעילה דהוי לקיחה מרשות הקדש.

בתוס' מבואר שיש שני אופנים של מעילה הנאה והוצאה מרשות לרשות, אמנם ברמב"ם בפ"י המשניות במשנה להלן דף יט: נטל אבן או קורה וכו' דהגזבר מעל משום הנאת הנתינה שיש לו טובת הנאה מחבירו, מבואר דלא כתוס' דהמעילה בהוצאה בגלל שיש הנאה של טובת הנאה, וכ"כ בראב"ד בתו"כ.

השעה"מ (פ"ג מאישות ה"ג) כתב בשיטת הרמב"ם דמעילה של הוצאה מרשות לרשות והנאה הם שני דיני מעילה ויש נפק"מ ביניהם שבמעילה של הוצאה מעל גם בתלוש ולבסוף חיברו דומיא דע"ז משא"כ במעילה של הנאה, ובקר"א להלן דף כ. מקשה דבשלמא לשיטת התוס' דמעילה של הוצאה לא בעינן הנאה שייך לומר דהוי שני דיני מעילה, אבל לשיטת הרמב"ם דמעילה של הוצאה נמי משום הנאה א"כ מה שייך לחלק בזה.

עוד יש להקשות לשיטת הרמב"ם משה"ק התוס' מדוע בעינן למילף דין מעילה מע"ז כיון דמעילה של הוצאה הוי נמי משום הנאה.

ונראה די"ל דהרמב"ם ג"כ סובר שיש שני דיני מעילה של הנאה והוצאה מרשות לרשות, ובמוציא מרשות לרשות עיקר המחייב משום ההוצאה ולא מחמת ההנאה וכמשי"נ בשיטת התוס' דההוצאה לא חשיב הנאה לגבי מעילה, אלא דהרמב"ם סובר דלא סגי בהוצאה לחוד מפני שכדי להתחייב במעילה בעינן ג"כ לטובת הנאה כיון דהמעילה הוי לקיחה מהקדש לעצמו, ולכן הוצאה לחוד לא הוי מעילה אלא רק כשמוציא את החפץ לעצמו, ולפיכך בעינן ג"כ להנאה של הטובת הנאה כדי לתת להוצאה שם מעילה.

ולפי"ז י"ל משה"ק הקר"א לד' התוס' אמאי בשואל משלם לפי טובת הנאה דאף לד' התוס' שהמעילה היא ההוצאה אפ"ה התשלום אינו תלוי במה שהוציא אלא במה שקיבל מההקדש ולפיכך משלם לפי הטובת הנאה.

דף יח:

גמ' אכילתו ואכילת חברו מצטרפים.

התוס' כתבו דמיירי בשהאכיל את חברו דליכא לפרושי אכילת חברו ע"י שליחות כיון דלא שייך לחייב במעילה דהנאה משום שליחות דלא מצינו בכל התורה זה נהנה וזה מתחייב.

בחי' רבינו חיים הלוי בהל' מעילה כתב ע"פ יסודו דמעילה מדין גזל הקדש ולא איסור הנאה דלא שייך הדין של זה נהנה וזה מתחייב אלא כשהאיסור ההנאה עצמה ואין המשלח נהנה, אבל במעילה שאין חיובו מחמת ההנאה רק מחמת הגזילה מתחייב המשלח שמדין שליחות הלקיחה מהקדש מתייחסת למשלח.

וצ"ע האם התוס' שלא תירצו כן פליגי על יסוד הגר"ח שמעילה מדין גזל וס"ל דבמעילה ג"כ אמרינן זה נהנה וזה מתחייב דמעילה הוי איסור הנאה מהקדש, ויעי' בתוס' בקידושין דף מג. (ד"ה שלא) שנסתפקו האם אמרינן במעילה של הנאה זה נהנה וזה מתחייב או לא.

ויעי' בברכ"ש קידושין סי' כ' שביאר דיסוד הספק בתוס' האם מעילה הוי מדין גזל ולא שייך לומר זה נהנה וזה מתחייב, או דילמא כיון שסכ"ס יש תנאי במעילה שיהא דרך הנאה ג"ז בכלל זה נהנה וזה מתחייב.

בספר מנחה שלימה מביא בשם הגר"ח פרצוביץ צ"ל שביאר דזה נהנה וזה מתחייב לא הוי חיסרון במעשה עבירה של המשלח, אלא הוי חיסרון בשליחות דאין המעשה הנאה של השליח מתייחס למשלח כיון דהשליח נהנה הוא עושה את המעשה לעצמו ולא עבור המשלח, ודייק כן בדברי רש"י שם דכתב דבאכול את החלב פטור המשלח הואיל ונהנה שליח זה משמע שאין החיסרון שהמשלח לא נהנה אלא משום שהשליח נהנה, ולפי"ז י"ל דהתוס' ג"כ סוברים שהמחייב של מעילה משום גזל ומ"מ שייך לומר זה נהנה וזה מתחייב כיון דהוי מעשה של הנאה יש חיסרון בשליחות שאינו מתייחס למשלח.

התוס' בתירוץ הראשון כתבו דאיירי בשהאכיל את חברו, לכא' צ"ב דבהאכיל את חברו הוי מעילה של הוצאה מרשות הקדש שהרי הוא עצמו לא אכל וא"כ אמאי נקט אכילתו ואכילת חברו הול"ל באכל חצי פרוטה והוציא מרשות הקדש חצי פרוטה.

ונראה דכוונת התוס' מדין מעילה של הנאה דאין צריך שהוא עצמו ינהנה בשוה פרוטה כיון דיסוד דין מעילה לקיחה מהקדש דרך הנאה לכך מצטרפין אכילתו ואכילת חברו שימעול המאכיל משום דהוי לקיחת הנאה של שוה פרוטה מהקדש דרך הנאה דלא שנה אם נהנה בעצמו או שנהנה חברו.

אמנם התוס' בתירוץ השני כתבו דמיירי כגון שצוה את חברו ליטול ולאכול ומדאגביה קנייה, וצ"ב אמאי נקט אכילתו ואכילת חברו הול"ל אכילתו והגבהת חברו מצטרפים כיון דאכילת חברו הוי מעילה של הוצאה משום ההגבהה, ולפי"ז יש כאן חידוש שמצטרף חצי פרוטה במעילה של הוצאה לחצי פרוטה במעילה של הנאה, ויל"ע איך מצטרפים מעילה דהנאה למעילה דהוצאה הרי הוי שני דיני מעילה.

גמ' מנין שמצטרפין זע"ז אפילו לזמן מרובה.

בחיי רבינו חיים הלוי הוכיח שמעילה מדין גזל מהא דמצטרפים אפילו לזמן מרובה. ולפי"ז מבואר שבשאר איסורי הנאה ליכא צירוף לזמן מרובה, וראה בפרמ"ג (בפתיחה להל' פסח) שחקר בכל איסוה"נ אי בעינן בב"א או שמצטרף בכא"פ.

התוס' הרא"ש בגיטין דף יב. מביא שיטת הריב"ם שאין איסור ליהנות מהקדש בפחות משה פרוטה, והקשה עליו דמהא דצירף את המעילה לזמן מרובה אלמא איכא איסור דאורייתא, וצ"ב מה הרא"י דאיכא איסור דאורייתא בפחות מש"פ דילמא כל האיסור רק כשתצטרף המעילה לשה פרוטה, וכמו דלמ"ד חצי שיעור מותר מן התורה מ"מ יש צירוף בכדי אכילת פרס אפילו שכל אכילה מצ"ע מותרת מן התורה, ה"נ במעילה אפילו שאין איסור פחות משה פרוטה כשמצטרף ליותר מש"פ הוי מעילה.

ויעי' בפנ"י בקידושין דף מו: שמסתפק האם בגזל פחות מש"פ מצטרף לזמן מרובה, ולפי"ז י"ל דהא דשאני גזל ממעילה כיון דבגזל פחות מש"פ לא חשיב מעשה גזילה, משא"כ במעילה דמצטרפים לשה פרוטה משום דיש איסור גם בפחות מש"פ איכא מעשה מעילה גם בפחות מש"פ ולכך יש בו צירוף לשה פרוטה.

בחיי ר' נחום שם כתב לבאר שיש חילוק בין הצירוף כדא"פ באכילה שמצטרפים את כל האכילות לאכילה אחת ויש כאן אכילה של כזית, אבל בצירוף את המעילה לזמן מרובה לא שייך להחשיבו למעילה אחת אלא הוי גזה"כ דאיכא צירוף לחיוב מעילה, ולכך הוקשה להרא"ש דמכיון דהוי כמה מעילות נפרדות איך שייך לחייב משום מעילה דהא כל מעילה מצ"ע מותרת מן התורה, ומזה הוכיח הרא"ש שבפחות משה פרוטה איכא איסור מעילה מן התורה, ולכן מצטרפים לחיוב מעילה בשה פרוטה.

גמ' אכילתו ואכילת חברו מצטרפין.

בתוס' מבואר שני תירוצים האם המעילה במאכיל חברו הוי מעילה של הנאה או דמיירי בקנין דהוי מעילה של הוצאה, לכא' צ"ע במשנה בכריתות דף טו: איתא לא אם אמרת במעילה שכן עשה בו מאכיל כאוכל מבואר דהוי מדין מעילה של הנאה ולא של הוצאה.

וצ"ל דאף לד' התוס' במעילה של הוצאה החיוב על השינוי מהקדש לחולין ובעינן שיהא לקיחה מרשות ההקדש לחולין, ולכן באכילת חברו אפילו שהמחייב משום ההוצאה בעינן גם שיהא נחשב מאכיל כאוכל דעי"ז נחשב לקיחה מן ההקדש לחולין, ובלא"ה לא יתחייב על ההוצאה לחוד דאין זה לקיחה לחולין דהחיוב מעילה הוי רק כשמוציא מההקדש להנאת ההדיוט ונתחדש דאכילת חברו חשיב כאילו הוא אכל.

ויעי' ברש"י שם שכתב שאם נתן אוכל הקדש לחברו חייב כאילו אכל הוא עצמו דקיי"ל המוציא הקדש לחולין הוא מעל ולא מי שניתן לו, מבואר דאכילת חברו הוי מדין הנאה אולם ילפינן לה מהא דמצינו מעילה דהוצאה ז"א שהחיוב על הלקיחה ומה שמאכיל כאוכל הוי נמי מדין לקיחה.

דף יט.

גמ' מן הקדש לקדש וכו' כיון שהוציא מעל דברי ר"ש.

ברש"י כתב דקסבר ר"ש דמעל משהביאו לעזרה משום דמאן דחייב חטאת ואשם חייב באחריותו עד שיביאנו לעזרה וכשהביאו לעזרה נפטר מאחריותו ור"י סבר דחייב באחריותו עד שיזרוק הדם. וראה בשיטמ"ק שהקשה דאינו תלוי בהבאה לעזרה אלא דפליגי אי בשעת המכר הוי הנאה במה שהוציא או דלאחר שנתכפר.

בטו"א במגילה דף ח: תמה איך יוצא ידי אחריותו בהבאה לעזרה הרי אין כפרתו אלא בזריקת הדם וחיוב אחריותו עליו עד שיתכפר, ובמשל"מ (פי"ד ממעה"ק ה"ה) ג"כ הקשה דבמתני' ריש זבחים תנן דזבחים שנזבחו שלא לשמן לא עלו לבעלים לשם חובה הרי שיש גם לאחר שבאו לעזרה יש לו חיוב קרבן.

באבי עזרי ביאר דודאי שלא נתכפר ולא יצא י"ח רק בזריקת הדם, אלא הכא מיירי מדין חיוב אחריות דחל עליו חיוב ממון שמוטל עליו להבאת קרבנו, ובוזה לדעת ר"ש נפטר בהבאה לעזרה, ונפק"מ דליכא שיעבוד ממון דלאחר שהביא לעזרה ליכא חיוב ממון אלא רק חיוב כפרה.

גמ' רבי יהודה אומר עד שיזרק הדם.

בליקוטי הלכות כתב דסברת ר"י דלא שייך לחייב על ההוצאה שהוציא ממון הקדש בשעה שקנה את קרבנו ממעות של הקדש כיון שהכניס דבר אחר להקדש כנגדו וליכא חיוב אלא על מה שנהנה לאחר זריקת הדם, ולר"ש בשעת קניית קרבנו חשיב נהנה, אך הקשה דא"כ איך יצאו המעות לחולין שהרי אמרינן דהיכי דמעל יצאו לחולין אבל כאן דלא מעל לר"י עד הזריקה א"כ בשעת השחיטה הקרבן יהא פסול דאינו שלו כיון שעדיין המעות הקדש ביד המוכר. ותיירץ שבשעת המכר מיד כבר יצאו המעות לחולין דכל מאי דאמרינן היכי מעל יצא לחולין שהמעילה מוציאה לחולין אבל יכול להיות שיצא לחולין ולא מעל, ולכן אף שהמעות כבר יצאו לחולין בשעת המכר לא מעל עד שיהנה. אך דבריו צ"ב דכיון דלא חשיב הוצאה אמאי יצא לחולין קודם שנהנה, ועוד דאי חיוב המעילה על מה שנהנה א"כ מדוע בעינן קרא לרבות מעילה מקודש לקודש שיתחייב מחמת שנהנה מן הקודש.

וצ"ל דבמוציא מקודש לקודש נתחדש דאיכא מעילה של הוצאה דאפי' שמכניס אחר תחתיו איכא הוצאה מהיעוד של הקודש ואפילו שהוא עדיין יש בו קדושה חשיב הוצאה, אך אינו חייב במעילה עד שיהנה כיון דאף במעילה של הוצאה בעינן שינוי מעשה לקיחה מן ההקדש לחולין, ולכן בהוצאה בלא הנאה לעצמו לא חשיב לקיחה מן הקודש להדיוט וממילא עצם המחייב הוא ההוצאה מן הקודש לקודש, ומחמת כן בשעת המכר כבר יצא המעות של המוכר לחולין ונעשה קרבן שלו אבל עדיין ליכא מעילה עד שיגמור את הלקיחה לאחר שיזרק את הדם ויהנה מן ההקדש.

ויש להוכיח מסוגיין דאף לשיטת הרמב"ם דבמעילה דהוצאה בעינן טובת הנאה אין זה עיקר המחייב דא"כ מה החידוש דאיכא מעילה מקודש לקודש תיפ"ל דאיכא מעילה משום דנהנה, אלא על כרחך דאף לד' הרמב"ם עיקר המחייב ההוצאה רק דבעינן טובת הנאה כדי שיחשב לקיחה מקדש להדיוט ולכך בעינן לחידוש שיש מעילה דהוצאה מקודש לקודש דאע"פ שבמקום המעות נשאר קרבן להקדש נמי חשיב הוצאה. ושו"מ במשנת ר"א סי' א' שכתב את עיקר הביאור בשיטת הרמב"ם.

גמ' כי יאכל פרט למזיק.

ברבינו גרשם כתב שהמיעוט כי יאכל פרט למזיק הוא בדבר אכילה, אבל דבר שאינו בר אכילה כי מזיק ליה ולא נהנה ממנו כגון קרע מלבוש של הקדש חייב, וכן פשטות לשון הגמ' גבי הקדש נמי כל דבר אכילה כי מזיק ליה פטור, וצ"ע. אמנם ברש"י כתב ע"ז דהוא הדין נמי אף במידי דלאו בר אכילה כי מזיק ליה פטור דאין חיוב מעילה עד שיהנה אלא משום דהילפותא מכי יאכל קאמר נמי גבי הקדש כל דבר אכילה, ועי' בתוס' שג"כ כתבו דאף במידי דלאו בר אכילה פטור אלא דנקט לשון אכילה לחדש דאפילו אכלו בדרך היזק כגון שאכלו באכילה גסה פטור.

התוס' ב"ק דף ז'. הקשו אמאי בעי קרא דשור של הדיוט שהזיק שור של הקדש פטור מקרא דרעהו ולא של הקדש תיפ"ל דאפילו אדם המזיק פטור מדין כי יאכל פרט למזיק, ותיירצו התוס' דאי לא אשכחן פטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן כי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה, ואע"ג דכי יאכל בתרומה כתיב ושם חייב מזיק קרן דממון כהן הוא מ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא אחרינא דהוי כגוזל חבירו ומזיקו, עיי"ש. ובאחרונים תמהו על דבריהם דהדין כי יאכל פרט למזיק הוי מיעוט מדין תשלומי תרומה וילפינן להקדש דליכא חיוב של פרשת מעילה אבל מהיכי תיתי למעטו מתשלומי נזיקין.

ברש"י ב"ק דף ו': ד"ה שור רעהו כתב דלא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש דאי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי, וצ"ע דמחובר פטור מדין מעילה אבל שיתחייב מדין תשלומי נזיקין.

באבי עזרי פ"ח מהל' נזקי ממון כתב לחדש דלהקדש ליכא רשות ממונית שיהיה חייב מדין מזיק וכל חיובו מדין מעילה, אמנם יע"י בקוב"ש דנקט בד' הרמב"ם דאיכא חיוב קרן בגניבת הקדש מדין גניבה, ובגמ' ממעטינן לגבינת הקדש מכפל משמע דאיכא חיוב ממון להקדש.

וצ"ל לפי יסוד הגר"ח דמעילה הוי מדין גזל והוי חיוב על לקיחת הממון להקדש, ולכן המיעוט של מזיק הוי מיעוט מחיובי הממון שאינו חייב להיזק של הקדש, וממילא הרי זה מיעוט ג"כ מהדין של תשלומי נזיקין להקדש, וכן המיעוט של מחובר לקרקע הוי מיעוט מחיובי הממון ואינו מיעוט רק על הדין מעילה אלא גם מתשלומי מזיק.

דף יט:

מתני' או שנהנה בשוה פרוטה בדבר אחד ופגם בשו"פ בדבר אחר.

רש"י פי' שנהנה בשו"פ בכלי העומד ליפגם ולא פגמו ופגם בדבר אחר ששפך משקים של הקדש. וצ"ב מאי קמ"ל דפשיטא ומה ההו"א שיצטרף הנאה בדבר אחד ופגימה בדבר אחר דהוי שני דברים שונים ומה השייכות הפגימה וההנאה לחייב במעילה.

אמנם ברמב"ם פ"ו מהל' מעילה כתב את הדין של הנאה ופגימה כאחת באופ"א, כיצד הרי שהתיר מטלית מבגד הקדש ותפרה בבגדו ולבשה ונהנה בה בשוה פרוטה והפסיד בבגד שהתירה ממנה בשוה פרוטה ולא הפסיד במטלית כלום הרי זה לא מעל מפני שנהנה בדבר אחד ופגם בדבר אחר, ולפי"ז שפיר איכא חידוש דלא מעל כיון שההנאה מחמת הפגימה בשל הקדש.

מתני' אין מועל אחר מועל במוקדשין.

נחלקו רש"י ותוס' מהו עיקר הדין דאין מועל אחר מועל במוקדשין, בתוס' (ד"ה מאי טעמא) מבואר שהדין שההקדש יוצא לחולין ע"י המעילה תלוי ביש לו פדיון, ולכן קדושת בדק הבית שיש לה פדיון מתחללת ע"י המעילה, אבל בהמה שהיא קדושת הגוף ואין לה פדיון יש מועל אחר מועל שאינה יוצאת לחולין ע"י המעילה, ולפי"ז כתבו התוס' דקרא דאיל האשם בעינן למעוטי כלי שרת, ול"צ קרא דבהמה אינה יוצאת לחולין כיון שאין לה פדיון.

ולפי המבואר בתוס' הדין יציאה לחולין במעילה תלוי בדין פדיון הגדר בזה כעין חילול שבמעילה חל עליו חיוב דמיו והחפץ מתחלל ויוצא לחולין, ולכן בקדושת הגוף שהוא דבר שאין לו פדיון אינו מתחלל ולא יוצא לחולין, וראה שערי חיים קידושין סי' י' בהגה"ה שהביא מהריטב"א חולין קלט. שתרגולת של בדה"ב לא פקעה קדושתה דדוקא בהרי זו אבל בהרי עלי פקע קדושתה כיון דכבר נתחייב באחריות ה"ז כחילול ויוצא לחולין מבואר דהחיוב דמים הוי בגדר חילול, וע"ע בלשון התוס' רי"ד ב"מ נו' (הובא בכנסת הראשונים) בתו"ד דמשעה שנהנה ממנו בפרוטה אוקמיה רחמנא ברשותיה ויצא לחולין עיי"ש.

אמנם ברש"י בערכין דף כז. כתב "דכל מידי דהקדש מכי מעל נפיק לחולין, ואמרינן במסכת מעילה אין מעילה בכל מקום אלא שינוי, וכן הוא אומר וימעלו בני ישראל מעל בה' ויעבדו את הבעלים והיינו שינוי שמוציאו מהקדש לחול", מבואר שהדין שהמעילה יוצאת לחולין אינו תלוי בדין פדיון אלא זהו גוף מעשה המעילה שמוציא את החפץ מרשות ההקדש לחולין, ולפי"ז נראה שיש חילוק בין מעילה בקדשי מזבח לבדק הבית, שהדין מעילה בקדשי בדק הבית הוא על החילול הקדש שחיללו שהוציאו לחולין, משא"כ בקדשי מזבח ילפינן מקרא דאיל האשם דיש מועל אחר מועל שיש בהם מעילה דהוצאה מרשות לרשות אפילו שאינם יוצאים לחולין שנתחדש בקרא דאיל האשם שבקדשי מזבח שהמעילה במעשה ההוצאה לבד.

אולם צ"ע מדברי רש"י ב"מ דף צט. (ד"ה וחבירו) שכתב שמכיון ששגג בו המשאיל ונתחייב בדמי טובת הנאה להקדש יצאת הנייתה לחולין, מבואר בדבריו דהוי מחמת החיוב דמים ולא דזהו עצם השינוי שבמעילה.

התוס' במנחות דף נא: (ד"ה חטאת) הקשו אמאי בעינן קרא דפרה אדומה מועלין בה תיפו"ל דקדשי בדק הבית היא, ותירצו דאיצטריך למועל אחר מועל דאינו אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, מבואר שהדין חטאת היא בא ללמד שיש מועל אחר מועל בפרה אדומה, ובקר"א שם תמה על דברי התוס' דהדין שיש מועל אחר מועל תלוי בדין פדיון וא"כ בפרה אדומה שיש לה פדיון אפילו שחטאת קרייה רחמנא כיון שיש לה פדיון יוצאת לחולין ולא שייך בה מועל אחר מועל.

ובחי' רא"ל מאלין (ח"ב סי' מ"ב) כתב דמוכרח שהתוס' סברי דדין מועל אחר מועל אינו תלוי בדין פדיון, אלא תלוי בעצם הקדושה אם הוא קדושת הגוף או בדק הבית, ולכן בעינן קרא דחטאת היא שפרה אדומה אפילו שיש לה פדיון חל בה קדושה של קדושת הגוף שיש מועל אחר מועל.

ועוד הוכיח כן מדברי הרמב"ם (מעילה פ"ו ה"ה) שכתב "ויראה לי שדין המנחות והעופות והנסכים וכלי שרת כדין הבהמה שכולן קדושת הגוף הם" עכ"ל, ואם נאמר שהדין מועל אחר מועל תלוי ביש לו פדיון א"כ איזה חידוש משמינו הרמב"ם שגם במנחות ושאר דברים יש מועל אחר מועל עד שכתב בלשון "יראה לי שזהו חידוש שהמציא מעצמו ולא ראה בגמ', אלא ודאי משמע דהדין מועל אחר מועל הוי חידוש דין דילפינן מקרא דאיל האשם, וקמ"ל הרמב"ם דחידוש דין זה אף שנאמר בבהמה לא הוי רק בבהמה אלא בכל הקדש שיש בו קדושת הגוף, עיי"ש.

מתני' אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת בלבד.

ברש"י במשנה כתב לבאר מהו הטעם שבבהמה וכלי שרת יש מועל אחר מועל משום דבדבר שאינו עומד לדמיו כמו בהמה וכלי שרת כיון שלא פגם וחסר מההקדש דעדיין הבהמה ראויה לקרבן אינו יוצא לחולין.

ולכא' משמע דכל הטעם שבבהמה אין מועל אחר מועל משום דליכא פגימה, וקשה דא"כ מאי שנא מבדק הבית במעילה בהנאה לחוד בלא פגם שאינו יוצא לחולין, ועוד דלגבי כלי שרת כתב רש"י "וכן שתה אחד בכוס של זהב אפילו איפחתו ופגמו כיון דקדוה"ג היא ולא קדושת דמים דלאו לפדייה קיימא עדיין קאי לשירות", מבואר דתלוי במה שהוא קדושת הגוף.

וכן מבואר בגמ' דר"נ יליף מק"ו דכלי שרת אינו יוצא לחולין, וברש"י כתב דילפינן דאיכא חומר בקדושה ולא כתב מפני שאין בו פגם, וא"כ צ"ב אמאי הוצרך רש"י לומר שאינו יוצא לחולין מפני שבבהמה לא פגם וחסר מההקדש מפני שהיא עדיין ראויה לקרבן.

ויתכן לומר דלפי מש"נ בדברי רש"י בערכין גוף המעשה במעילה שמוציאו מרשות הקדש לחולין אלא שנתחדש מקרא דאיל אשם דין מעילה בקדושת מזבח אפילו שאינו יוצא לחולין, וע"ז כתב רש"י דהגדר בזה שבקדשי מזבח אינו מוציאו לחולין, כיון דאינו משנה את היעוד של החפצא דגם לאחר שמשמש נשאר ראוי לקרבן, ועל כרחך שנתחדש בו דין מעילה מה שמשמש בקדושה אפילו בלא הוצאה לחולין.

בגמ' דתניא אין מועל אחר מועל אלא בבהמה בלבד, ר' נחמיה אומר בהמה וכלי שרת וכו'.

בביאור המחלוקת האם יש מועל אחר מועל בכלי שרת, לפי' רש"י לת"ק ילפינן מאיל האשם דיש מועל אחר מועל ודוקא בבהמה דאירי בה קרא נתחדש דין מועל אחר מועל ולא בכלי שרת, ולר' נחמיה יליף מק"ו דכיון דכלי שרת חמירי כ"כ שמביאים אחרים לידי קדושה כ"ש עצמן לא כ"ש שיהא קדוש כ"כ שיהא מועל אחר מועל, וברש"י במשנה כתב דסבר דכלי שרת הוי קדושת הגוף, ומבואר דאפ"ה בעינן לק"ו דדין מועל אחר מועל ולא סגי במה שהם קדושת הגוף ואין להם פדיון.

אמנם התוס' כתבו דבין לרבנן ובין לר' נחמיה כלי שרת יש להם פדיון, ומ"מ סבר ר' נחמיה דלענין מעילה יש ק"ו דיש מועל אחר מועל, ולענין פדיון לא שייך האי ק"ו, עיי"ש. וצ"ב מה שייך למילף מק"ו כיון דהדין יציאה לחולין תלוי ביש לו פדיון ומדוע במעילה בכלי שרת שמתחלל ע"י פדיון אינו מתחלל במעילה.

אולם במנחות דף ק: מבואר במשנה דכלי שרת אין להם פדיון, ובתוס' שם כתבו דלר' נחמיה דאמר יש מועל אחר מועל בכלי שרת ניחא דאין להם פדיון ואפילו לרבנן דאין מועל אחר מועל בכ"ש מ"מ מדרבנן אין נפדין, ע"ש. מבואר בדבריהם דלא כמ"ש התוס' כאן דלר' נחמיה אין להם פדיון מדאורייתא, ולכא' התוס' במנחות פליגי דלר' נחמיה הדין מועל אחר מועל אינו תלוי ביש להם פדיון וכלי שרת אף שאין להם פדיון מה"ת יש מועל אחר מועל.

מתני' אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת בלבד.

בגמ' בקידושין דף נד: מקשה לר"מ דאמר הקדש בשוגג אינו מתחלל וכי מאחר דאין מתחלל קרבן במאי מחייב, מבואר דלא שייך חיוב מעילה אם לא נתחלל ההקדש, ולכא' קשה דבמשנתנו מבואר דשייך חיוב מעילה גם כשההקדש לא מתחלל בבהמה וכלי שרת.

אולם לפי מה שנתבאר בשיטת רש"י דבהמה וכלי שרת בקדושת הגוף יש גזה"כ מיוחדת מקרא דאיל האשם דישי מעילה בלא שיוצא לחולין, אמנם אכתי קשה לשיטת התוס' דבהמה לא ילפינן מקרא ולא יוצא לחולין. אכן בתוס' שם כתבו דהגמ' איירי לענין מעילה דהוצאה ולא לענין מעילה של הנאה ואכילה, אך אכתי קשה דבתוס' כאן יש שני תירוצים האם משנתנו איירי לענין מעילה של הוצאה, ולפי"ז קשה דא"כ מצינו בהמה וכלי שרת שיש בהם מעילה של הוצאה אפילו שאינו יוצא לחולין, וצ"ע.

תוס' ד"ה אין מועל אחר מועל, תימה דתניא בתוספתא וכו'.

התוס' הקשו מהברייתא דתניא בתוספתא בקע בקרדום של הקדש ובא חבירו ובקע בו ובא חבירו ובקע בו כולם מעלו והתם לא מיירי בקרדום כלי שרת ואמאי כולם מעלו.

ותירצו התוס' דהתם מיירי שלא נתכוון אלא לבקוע ולהחזיר לאחר הביקוע וליכא מעילה בכל החפץ אלא רק במה שנהנה ולא יצא כל החפץ לחולין וכשבא חבירו ובקע בו מעל, משא"כ כאן מיירי שנתכוון לגזילה כולה לכן יצא כל החפץ לחולין ואין מועל אחר מועל, וכ"כ בריטב"א בקדושין דף נד.

אמנם התוס' בב"מ דף צט. דחו דבריהם דהא שואל שלא מדעת גזלן הוי הרי שאפי' שלקח רק בשביל להשתמש הוי גזילה בכולו ה"נ ליהוי מעילה בכולו.

ובד' התוס' והריטב"א י"ל דסברי כד' הראשונים ששואל שלא מדעת גזלן הוי לא הוי קניני גזילה בכל החפץ אלא רק חיובי אונסין, ובמעילה לא סגי להתחייב בהכי אלא דוקא כשגזל את החפץ מההקדש.

עוד יש לבאר באופ"א דסברי שחלוק דין מעילה מגזילה, דשואל שלא מדעת מהדיוט הוי גזלן בכל החפץ מפני שבגזילה כיון שלקח את החפץ לתשמישו הוא הפקיע את החפץ לגמרי מהבעלים, אבל במעילה אינו תלוי בקניני גזילה אלא בשינוי יעוד החפץ מהקדש, ולכן אם לקח רק בשביל להשתמש הוי שינוי מהיעוד של השימוש ולא הוי שינוי של מעילה בכל החפץ ולכן לא יצא כל החפץ לחולין.

עוד תירצו התוס' בשם ר"י דהתם בגזברים עסקינן דלעולם לא יצאו לחולין בשום מעילה עד שיוציאנה מרשותו, יעי' במשל"מ פ"ו ממעילה ה"ד שפי' דכונת התוס' לומר שבגיזבר אפי' שהוא סבור שהוא של אחרים ולקחה לעצמו להשתמש בה לא מעל בכולו כיון דמעיקרא נמי ברשותו קאי לא הוי שינוי מרשות לרשות ולא מעל אלא מה שנהנה, אבל כאן מיירי באחר שאפי' שהוא סבור שהוא שלו ולקחה להשתמש בה הוי גזלן שהוציא מרשות לרשות.

אמנם בתוס' בקידושין דף נה. כתבו באופ"א שאם סבור שהוא שלו לא הוי הוצאה מרשות הקדש שלא נתכוון להוציא מרשות ההקדש, משא"כ אם הוא סבור שהוא של אחרים דהוי הוצאה לחולין ובגזבר בסתמא מיירי שהוא סבור שהוא שלו, ועי"ש בתוס' שהביאו ראיה מהניח להם אביהם פרה שאולה וכסבורים של אביהם וטבחוהו ואכלהו משלמים דמי בשר בזול.

ומבואר בדבריהם דאינו סברא במעילה אלא בכל גזילה דאם הוא סבור שהוא שלו לא הוי גזילה, ולפי"ז אינו תלוי בגזבר אלא בכל אדם שלא נתכוין לגזול לא הוי מעילה דהוצאה מרשות הקדש כמו דלא הוי גזילה, ולפי"ז התוס' דפליגי ע"ז לשיטתו דסברי דמעילה אינו תלוי בהוצאה של גזילה אלא כל שמשנה את החפץ מיעודו של ההקדש הוי מעילה ולכן אפי' בסבור שהוא שלו דלא הוי גזילה יש בו חיוב מעילה דשינה החפץ מיעודו.

בא"ד, ובעולה כולם מעלו.

התוס' מביאים שבתוספתא איתא נתנו לחבירו וחבירו לחבירו הוא מעל והשני לא מעל ובעולה כולם מעלו, מבואר דבקדשי מזבח אפילו שאינו יוצא לחולין יש מועל אחר מועל גם במעילה של הוצאה, וכ"מ ברמב"ם פ"ו ה"ה דבהמה של עולה אם נתנה לחבירו הוי מעילה, ועיי"ש בראב"ד דפליג.

וצ"ע דכיון שבקדשי מזבח אינו יוצא לחולין שהרי כולם מעלו, א"כ מה שייך מעילה של הוצאה בקדשי מזבח כיון שאינו יוצא לחולין, ובקובץ הערות (סי' נה אות א') כתב דמעילה בקדושת הגוף מועל אפילו דלא אהני מעשיו להוציא לחולין דהמעילה היא המעשה עצמו, והביא לכך דוגמא מהגמ' ב"ק סח. גנב שמכר שור או שה לחד מ"ד אפילו קודם יאוש דלא אהני מעשיו ואפ"ה חייב על מעשה המכירה.

ובשעה"מ מקשה מהגמ' בקידושין דף נד. דלר"מ דאמר הקדש בשוגג אין מתחלל וכי מאחר דאין מתחלל קרבן במאי מיחייב דאם אינו יוצא לחולין ליכא מעילה דהוצאה, ובקובץ הערות שם דחה דהתם כיון שאינו מתחלל הוי קנין בטעות ולא הוי מעשה הוצאה כלל.

אמנם הקר"א והעול"ש נקטו לדבר פשוט דמעילה דהוצאה בקדשי מזבח דאינו יוצא לחולין לא הוי מעילה, ולפי"ז כתב העול"ש שאף לפי התירוץ הראשון של תוס' דבמשנה כאן איירי במעילה של הוצאה צ"ל דהוי ג"כ מחמת ההנאה וכדקתני במשנה דמיירי שבקע בו קודם שנתן לחבירו, ויל"ב מהו השייכות בין ההנאה להוצאה.

גמ' ר' פפא אמר קדשי מזבח תמימין ונעשו בע"מ דעבר ושחטן איכא בינייהו.

מבואר בגמ' דלרבנן דלא בעינן העמדה והערכה א"כ יש להם פדיון ולכן נפקי לחולין ע"י מעילה ואין בהם מועל אחר מועל, ולרבי בעינן העמדה והערכה וא"כ לאחר שנשחטו אין להם פדיון, ומשו"ה יש בהם מועל אחר מועל ולא נפקי לחולין ע"י מעילה.

והקשה בקובץ הערות (סי' נד אות ג') דהא דאין נפדין לאחר שחיטה אינו משום דאלימא קדושתן לאחר שחיטה יותר מבחייהו, דע"י שחיטתן לא נתרבה בהם קדושה כלל, אלא דגז"כ לענין פדיון דבעי העמדה והערכה, אבל לענין מעילה ליכא הך דינא, ולמה לא יצאו לחולין לאחר שחיטה כמו בחייהם.

וכתב בשם הגר"ח דקדשי מזבח שהוממו עדיין הם קדושים בקדושת הגוף, דהרי עושים תמורה גם לאחר שהוממו, וקדו"ד אינו עושה תמורה, אלא דהא דיש להם פדיון מפקיע קדושת הגוף שבהם, אבל ההפקעה אינה עולמית אלא כל שעתא ושעתא שאפשר להיות בהם פדיון חל עליהם קדושת הגוף ואם שעה חדא לא יהא אפשר להיות בהם פדיון מאיזה טעם שיהיה אז נשאר בקדושת הגוף, ומשו"ה עושים תמורה כיון שמצד עצמן יש להם קדושת הגוף, ולפי"ז ההפקעה תלויה במה שבמציאות יש בהם פדיון בפועל ומשו"ה לאחר שחיטתן שבפועל אי אפשר לפדותן מחמת דבעי העמדה והערכה שוב אין דבר שמפקיע קדושת הגוף מהם, ועל כן יש בהם מועל אחר מועל.

אולם בלשון התוס' שכתבו דאליבא דרבי דאמר בעינן העמדה והערכה אם כן אלימא קדושתיהו דלא נפדים בקל הלכך יש בהם מועל אחר מועל משמע דאין הטעם דמחמת שאין להם פדיון יש להם קדושת הגוף אלא משום שיש להם אלימות בקדושה שאין נפדין בקל שיש להם דין העמדה והערכה בפדיון, ולפי דבריהם נראה דלא גורסים עבר ושחטן דה"ה אם לא שחטם לא יצאו לחולין במעילה כיון שקדושתם חמורה דבעי העמדה והערכה בפדיון, וכ"כ בשטמ"ק אות כ"ב, אך בדברי התוס' יש גירסא בצ"ק שהרי אינם נפדים כלל ולפי"ז כונת התוס' דוקא לאחר שעבר ושחטן שאין להם פדיון.

אך דברי התוס' צ"ב וכבר תמה כן בקר"א מדוע בקדשי מזבח שנעשו בע"מ לרבי שיש דין העמדה והערכה שהרי אפילו קדשי בדק הבית שיש בהם דין העמדה והערכה אין בהם מועל אחר מועל הרי שהדין העמדה והערכה לא הוי אלימות בקדושה שלא יצא לחולין ע"י מעילה, וביותר קשה דלרבנן קדשי מזבח לא בעו העמדה והערכה וקדשי בדק הבית בעו העמדה והערכה, וכי קדשי בה"ב יותר חמורים בקדושתם מקדשי מזבח.

אולם לפי שיטת רש"י בדין יש מועל אחר מועל יל"פ הסוגי' באופ"א, דברש"י במשנה מבואר דהדין מועל אחר מועל אינו תלוי אם יש בו פדיון אלא בקדשי מזבח שיש להם קדושת הגוף ואינם עומדים לדמים ליכא פגם להקדש אינו יוצא לחולין, ולפי"ז י"ל דבקדשי מזבח שנעשו בעלי מומין יש להם קדושת דמים למזבח והוי כדין קדושת הגוף לענין מועל אחר מועל כיון דאינם עומדים לדמיהם אלא בשביל להביא מהם קרבן למזבח, וא"כ לפי רבי דבעי העמדה והערכה ממילא לאחר שעבר ושחטן אין להם פדיון במעילה ליכא פגם להקדש ולכן אינם יוצאים לחולין במעילה ויש בהם מועל אחר מועל כדין קדשי מזבח, משא"כ לרבנן דלא בעי העמדה והערכה גם לאחר ששחטן יש להם פדיון ויש בהם פגם להקדש וכשמועל בהם יצאו לחולין ואין מועל אחר מועל.

בשטמ"ק (אות כב) הקשה לרבי דאמר יקברו אמאי יש בהם מעילה מאי שנא מקדשים שמתו שאין בהם מעילה, ותירץ דשמא י"ל דאין מועל אחר מועל דקאמר היינו מדרבנן. והקשה הגרי"ז דכל הדין שאין מועל אחר מועל הוי משום שיוצא לחולין ע"י המעילה אבל מעילה מדרבנן שאינו תלוי בקדושה מדוע שלא יהיה מועל אחר מועל, וצ"ע.

דף כ.

במשנה נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל.

בגמ' מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו, אמר שמואל בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן, נחלקו בזה הראשונים ברש"י וכ"ה שיטת התוס' כאן, ובחגיגה דף יא. דדוקא בגזבר לפי שאינו מוציא מרשות הקדש בנטילתו שכל זמן שהיא ברשות הגזבר הרי היא ברשות הקדש עד שיוציאה מרשותו. ובתוס' בקידושין דף נה. מבואר דגזבר לאו דוקא, אלא כל אדם שסבור שהחפץ שלו שאינו מתכוין להוציאו מרשות ההקדש, אבל אם נתנו לחבירו דעתו להוציא את החפץ מרשות ההקדש.

אולם בתוס' ב"ק דף כ: (ד"ה נתנה) לאחר שהביאו שבגמ' מוקי לה בגזבר, מקשים התוס' וא"ת מ"מ למעול דהוי מתכוין לקנות, ואפילו למ"ד שליחות יד צריכה חיסרון ה"מ כשאין מתכוין לקנות הכל, וי"ל דאין אדם מועל אלא במתכוין להוציאו מרשות מי שהוא והכא הוא סבור שלו הוא, משמע דבעינן לתרתי כדי שלא ימעול גם שיהא גזבר, וגם שלא יתכוין לגזול, וצ"ב.

ונל"פ הטעם דבעינן לתרתי שבאדם שאינו גזבר אפילו אם אינו מתכוין להוציא עצם השימוש הוא לוקח לעצמו והוי הוצאה, משא"כ בגזבר דהוי ברשות ההקדש ולא הוי הוצאה מרשות ההקדש, אבל אם מתכוין להוציא הוא מפקיע א"ע מלהיות גזבר ונוטלו לעצמו וה"ז הוצאה מרשות ההקדש, דדמי לשומר שמתכוין לקנות דהוי שליחות יד כיון שאינו שומר לבעליו אלא לוקח לעצמו.

ובד' התוס' כאן משמע שבגזבר אפילו אם מתכוין להוציא לא הוי הוצאה עד שיתן לחבירו י"ל דשאני גזבר דחשיב שהחפץ נמצא ברשות ההקדש וגם שמתכוין להוציא לא הוי הוצאה, ולא דמי לשומר שמתכוין לשלוח יד דתנו לא חשיב שומר לבעלים דהוי לקיחה לעצמו כיון שכל הדין שומר מחמת שהוא מחזיק את החפץ בשביל הבעלים.

גמ' כיון דשנייה מעל.

ברש"י כתב שפיחתה וחתכה, א"י שבנאה בבנין, והתוס' ב"ק דף כ: מקשים על רש"י דאפילו אם קבעה בבנין לא קני דהוי שינוי החוזר לברייתו, בשיטמ"ק ב"ק כתב לתרץ דקביעות אבן בבנין הוי שינוי טפי כיון דבטיל לקרקע, מבואר בדבריהם דהשינוי במעילה תלוי בשינוי שקונה בגזילה.

אמנם בנחלת דוד תמה על קושיתם דלא דמי דלענין גזילה בעינן שינוי שאינו חוזר לברייתו משום דאם לא שינה שינוי גמור היא עומדת ברשות הבעלים ויש עדיין חיוב השבה שמחויב להחזיר לבעלים את הגזילה בעין, אבל במעילה אינו תלוי בגדרי גזילה אלא כל שינוי כל דהוא הוי נמי מעילה כמו שבנהנה מעל, ולכן גם בבנאה בבנין אפילו שאינו שינוי החוזר לברייתו מעל.

עוד כתב במנחת ברוך (סי' כח ענף א' ד"ה ומה"ט) ליישב דהגמ' מקשה מאי טעמא לא מעל בשעה שנטל אבן או קורה, ומשני דמיירי בגזבר שהאבן או קורה מסורות בידו והנטילה בלא שינוי לא הוי הוצאה מהקדש, משא"כ אם הגזבר עשה בה שינוי לצרכו מעל בנטילה דהוי הוצאה מרשות ההקדש, דגזבר שנטל חפץ ומשנה אותו הוי כמו אחר שלקח את החפץ לבד דהוי מעילה, ומשו"ה אפילו בשינוי כל דהוא מעל דע"י השינוי הוי מעילה מחמת דהוי הוצאה מרשות ההקדש, ולא דמי לכל גזילה דאינו נעשה לגזלן אלא כשעושה בו שינוי גמור.

גמ' הנאה הנראית לעינים אסרה תורה.

בכנסת הראשונים מביא שביטמ"ק ב"מ נד. כתב דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין מעילה, וכן מבואר ברשב"א וברמב"ן ב"ב עט. מבואר בדבריהם דאע"ג דלשאר דיני התורה תלוש ולבסוף חיברו הוי מחובר לענין מעילה הוי מחובר, וצ"ב דבסוגיין משמע דהוי כמחובר רק שבהנאה הנראית לעינים איכא איסור מעילה, ולפי דבריהם צ"ל דכונת הגמ' לחלק בין הדין מחובר בע"ז דתלוי בחפצא ולכן תלוש ולבסוף חיברו הוי מחובר, משא"כ במעילה הדין מחובר מחמת דבעינן הנאה הנראית לעינים ואינו תלוי בחפצא ולכן תלוש ולבסוף חיברו הוי כתלוש.

אמנם ברבינו גרשם מבואר דהגמ' מקשה להיפך אמאי אינו מועל עד שידור תחתיה והרי כבר מעל בשעה שנתנו על הארובה שאין לך שינוי גדול מזה, והוכיחה הגמ' כרב דאמר המשתחוה לבית אסרו דהוי כתלוש לענין ע"ז וה"ל חיברו לבנין חשיב תלוש ולא הוי שינוי, ומשני לעולם הוי כמחובר ולא מעל עד שידור תחתיה כיון שבמעילה הנאה הנראית לעינים אסרה תורה ולא נראית לעינים עד שידור תחתיה.

וצ"ב דמבואר למסקנא דחשיב כמחובר א"כ מאי טעמא כשדר תחתיו מעל והרי הוא נהנה מהמחובר ולא מתלוש וליכא מעילה במחובר.

ונראה דלפי"ד מה שנתמעט דין מעילה במחובר תלוי לפי ההנאה אם הוא משתמש בתלוש או במחובר ומה"ט היכא שחיברו בבנין לא מעל דהשימוש בבנין הוי במחובר, [וצ"ע דקושית הגמ' היא דהוי מעילה מחמת השינוי ומאי אכפ"ל שנהנה במחובר, וצ"ל דאף בשינוי צריך שתהא הלקיחה מן ההקדש בתלוש], משא"כ אם דר תחתיה שהשימוש בתלוש שנהנה שמגין עליו או על פרותיו מפני הגשמים לא חשיב הנאה ממחובר דהלקיחה מההקדש הוא שמירה עליו או על חפציו מגשמים והוי מעילה בתלוש כיון שהלקיחה מההקדש היא הנאה של תלוש.

התוס' לעיל דף יג. מביא בשם הרשב"ם ב"ב דגבי בור שייך מעילה כגון שהצניע חפצים בתוכו, והקשו התוס' דאין מעילה במחובר, וי"ל בד' הרשב"ם כמו שמבואר ברבינו גרשם כאן דמעילה במחובר אינו תלוי בחפצא של ההקדש אלא תלוי בשימוש, ולכן כשמצניע חפצים בבור של הקדש איכא מעילה משום דהוי שימוש של תלוש כיון שהלקיחה מההקדש מה שמשמש להצניע את חפציו ולא חשיב מחובר ואיכא מעילה.

גמ' אמר ר"ל התם בשהקדישו ולבסוף בנאו.

צ"ב מדוע יש מעילה בהקדישו בתלוש הא מ"מ המעילה היא בשעה שהוא מחובר, וצ"ל דהדין מחובר הוי דין בחפצא של ההקדש ולא במעשה המעילה, וצ"ע למאי דמבואר הכא דאזלינן בתר שעת ההקדש אמאי מבואר לעיל במשנה בדף יג. דיש מעילה באילן מלא פירות הרי הוי מחובר בשעה שחל ההקדש ולבסוף תלשו ואי אזלינן בתר שעת ההקדש אמאי לא חשיב מחובר.

תוס' ד"ה הדר בבית של הקדש, ומשני אמר ר"ל התם כשהקדישו ולבסוף בנאו דהתם אפילו למ"ד הוי מחובר מעל כיון שהקדישו קודם.

צ"ב מה החילוק מתי הקדישו לענין תלוש ולבסוף חיברו אי דינו כמחובר או כתלוש, ועי' בחזו"א (מעילה סי' לח סק"א) שביאר דהנאת קרקע לא החשיבה תורה כיון דהדבר אינו ניכר כ"כ שנוהג בעלות בדבר של הקדש דקרקע בחזקת בעליה אבל במשתמש בתלוש הרי נהג בעלות בדבר של הקדש ולפיכך בנטל דבר תלוש של הקדש וחיברו לצורך עצמו ואח"כ דר תחתיו שפיר מעל דהשתא ניכר שנוהג בעלות בשל גבוה עיי"ש. ונראה מדבריו דבכה"ג שהוא עצמו חיברו ואח"כ משתמש ממנו ה"ז נחשב למעשה מעילה שניכר שהוא לוקח מן ההקדש.